

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Istraživački rad:

**Uporedna analiza izbornih sistema i način njihovog uređenja u
zemljama EU i regiona – otvorene vs zatvorene liste**

Podgorica, jun 2016. godine

Broj: 04/2016

Klas. br: 00-52-4/16-

Datum: jun 2016. godine

Pripremio: Istraživački centar – Parlamentarni institut

**Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore.*

*** Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.*

SADRŽAJ

UVOD.....	4
1. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA.....	7
2. KOMPATIVNI PREGLED.....	10
2.1 Albanija.....	10
2.2 Austrija.....	10
2.3 Belgija.....	10
2.4 Bosna i Hercegovina.....	11
2.5 Bugarska.....	12
2.6 Češka.....	12
2.7 Danska.....	13
2.8 Estonija.....	13
2.9 Finska.....	14
2.10 Francuska.....	14
2.11 Grčka.....	15
2.12 Holandija.....	16
2.13 Hrvatska.....	16
2.14 Irska.....	16
2.15 Italija.....	17
2.16 Kipar.....	17
2.17 Letonija.....	18
2.18 Litvanija.....	18
2.19 Luksemburg.....	19
2.20 Mađarska.....	19
2.21 Makedonija.....	20
2.22 Malta.....	20
2.23 Njemačka.....	21
2.24 Poljska.....	22
2.25 Portugal.....	22
2.26 Rumunija.....	22
2.27 Slovačka.....	23
2.28 Slovenija.....	23
2.29 Srbija.....	24
2.30 Španija.....	26
2.31 Švedska.....	26
2.32 Ujedinjeno Kraljevstvo.....	27
IZVORI INFORMACIJA.....	28

UVOD

U savremenoj političkoj nauci postoji nekoliko stotina definicija izbornih sistema. No, on u osnovi predstavlja institucionalni modus unutar kojega birači izražavaju svoje političke preferencije u obliku glasova, i unutar kojega se glasovi birača pretvaraju u mandate. Izborni sistem je, dakle, dio šireg izbornog prava, koji uključuje izborni obrazac (većinski ili proporcionalni), izborne jedinice, izbornu takmičenje, glasanje, metode pretvaranja glasova u mandate i izborni cenzus.¹

Teorija i praksa razlikuju veliki broj izbornih sistema. U skladu sa tipologijom koju je izradila grupa izbornih eksperata Instituta za demokratiju i dizajniranje izbora (*Institute for Democracy and Electoral Assistance – IDEA*), izborni sistemi dijele se u četiri kategorije: većinsko-majoritetni (većinski), proporcionalni, kombinovani (mješoviti) i ostali sistemi. U okviru većinsko-majoritetnih sistema, ta grupa autora razlikuje: sistem relativne većine, sistem blok glasova, sistem partijskog blok glasa, sistem alternativnog glasa, te dvokružni većinski sistem. Grupa proporcionalnih sistema obuhvata: sistem partijskih listi i sistem pojedinačno prenosivog glasa. U grupi kombinovanih sistema nalaze se: mješoviti sistem proporcionalnog člana i paralelni sistem. U posljednju grupu pod nazivom „ostali sistemi“ ulaze sistemi koji zbog svoje specifičnosti nijesu mogli biti obuhvaćeni nekom od navedene tri grupe. To su: sistem pojedinačno neprenosivog glasa, sistem limitiranog glasa i sistem borda brojanja. U skladu sa ovom podjelom, izborni sistem Crne Gore svrstava se u grupu sistema partijskih listi, koja predstavlja jednu od varijacija proporcionalnog izbornog sistema.²

U skladu sa važećim crnogorskim Zakonom o izboru odbornika i poslanika u Crnoj Gori se primjenjuje proporcionalni izborni sistem sa zatvorenim listama. Birač može glasati samo za jednu izbornu listu sa glasačkog listića a glasa se zaokruživanjem rednog broja ispred naziva izborne liste za koju se glasa, odnosno zaokruživanjem naziva liste ili imena i prezimena nosioca liste. Raspodjela mandata vrši se upotrebom sistema najvećeg prosjeka, odnosno u skladu sa D'Ontovim metodom. U raspodjeli mandata učestvuju izborne liste koje su dobile najmanje 3% od ukupnog broja važećih glasova u izornoj jedinici. Stoga, ne postoji mogućnost da birač iskazivanjem svoje preferencije za jednog ili više ponuđenih kandidata utiče na redosljed, odnosno na to koji kandidat će biti izabran sa partijske liste na osnovu osvojenih preferencijalnih glasova, već to čine partije prilikom predaje izbornih lista.

U pogledu izbornih listi, kod tipa i načina razlikuju se dvije vrste glasanja: ordinalno i kategorijalno. Ordinalno omogućava da birač glasa za više od jedne opcije, odnosno za više od jednog kandidata ili jedne liste, dok kategorijalno podrazumijeva da birač glasa samo za jednog kandidata, odnosno jednu partiju. Za razliku od kategorijalnog, koje može biti samo glasanje sa jednim glasom, kod ordinalnog glasanja se razlikuju: glasanje sa dva i glasanje sa više glasova. Samo ordinalno glasanje može biti: kumulativno, preferencijalno i panaširanje. Standardni jednokružni i dvokružni većinski sistemi izbora kao i proporcionalni sistemi sa zatvorenim blokiranim listama, podrazumijevaju kategorijalno, za razliku od ordinalnog koje je vezano za proporcionalne sisteme sa otvorenim i zatvorenim neblokiranim listama, proporcionalne sisteme s nadmetanjima pojedinačnih kandidata, kao što je sistem pojedinačnog prenosivog glasa, te uz posebne oblike većinskih sistema, kao što su alternativno glasanje i različiti oblici većinskih izbora sa listovnim glasanjem. U anglosaksonskoj izornoj teoriji koristi se podjela koja razlikuje: zatvorene blokirane, zatvorene neblokirane i otvorene izborne liste. Pored već predstavljene podjele, dio autora izborne liste dijeli na: zatvorene, otvorene i slobodne, s tim, da zatvorene liste odgovaraju zatvorenim blokiranim, otvorene zatvornim neblokiranim i slobodne otvorenim listama iz prve podjele.³ U nastavku rada primjenjivaće se druga navedena kategorizacija izbornih listi, odnosno njihova podjela na zatvorene, otvorene i slobodne.

Otvorene liste nastale su u težnji da se poveća sloboda birača, kao i da se izbjegne uobičajeni prigovor zatvorenim listama da sužavaju slobodu birača jer ih prisiljavaju da prihvate partijske

¹ Dragan Đukanović, *Izborni sistemi u zemljama nastalim na području nekadašnje Jugoslavije*, 2006, Vol. LVIII, br. 4, str. 513-514 <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2006/0025-85550604513D.pdf>

² Vladimir Goati, Srđan Darmanović, Zlatko Vujović, Vlado Dedović, Boris Vukićević, Nikoleta Tomović, *Izborni i partijski sistemi U Crnoj Gori - Perspektiva razvoja unutarpartijske demokratije*, CEMI, Podgorica, str. 88-89

³ *Ibid.*

kandidate „u paketu“, bez obzira što svi kandidati možda ne uživaju njihovu podršku. Otvorena lista je, takođe, unaprijed utvrđena, ali je biračima dato pravo da mijenjaju redosljed kandidata, a ponekad i da jedne kandidate brišu i dopisuju druge. Treći sistem, koji postoji samo u sferi teorije, jesu slobodne liste koje omogućavaju biračima da formiraju i da glasaju za vlastitu listu.⁴

Cilj ovog istraživačkog rada je predstavljanje informacija u vezi sa izbornim sistemima i načinom njihovog uređenja te primjene otvorenih, odnosno zatvorenih izbornih listi, kako u državama članicama Evropske unije, tako i u zemljama okruženja.

U cilju prikupljanja relevantnih podataka, a u skladu sa predmetom zahtjeva za pripremu istraživačkog rada, Istraživački centar uputio je upitnik⁵ posredstvom mreže Evropskog centra za parlamentarna istraživanja i dokumentaciju (ECPRD) nacionalnim parlamentima zemalja članica mreže. Upitnik je sadržao pitanja u vezi sa vrstom izbornog sistema kao i vrstom izbornih listi, izbornim reformama te postojanjem zakonodavnih predloga u cilju reforme postojećeg izbornog sistema. Koristeći podatke iz pristiglih odgovora kao i informacije iz drugih dostupnih izvora, Istraživački centar je sistematizovao i predstavio informacije u vezi sa navedenom tematikom za sljedeće zemlje: Albanija, Austrija (*Donji dom*), Belgija, Bosna i Hercegovina (*Donji dom*), Bugarska, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska (*Donji dom*), Grčka, Holandija (*Donji dom*), Hrvatska, Irska (*Donji dom*), Italija (*Donji dom*), Kipar, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Mađarska, Makedonija, Malta, Njemačka (*Donji dom*), Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija (*Donji dom*), Srbija, Španija, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo (*Donji dom*).

⁴ Vladimir Goati, *Političke partije i izbori u demokratskom poretku*, CeSID, 2001, Beograd, str. 58
<http://izbornareforma.rs/wordpress/wp-content/uploads/resurscentar/Goati%20Politicke%20partije%20i%20izbori.pdf>

⁵ ECPRD Request 3129 - *Electoral systems – open or closed lists*, 19 May 2016

Tabela 1: Metode za raspodjelu mandata

D'ONTOVA METODA	HER-NIMAJEROVA METODA	HAGENBAH-BIŠOFOVA (HAGENBACH-BISCHOFF) METODA
<p>Jedna od metoda raspodjele mandata u proporcionalnom izbornom sistemu. Nazvan je imenom svoga pronalazača, profesora D' Honta. Srijeće se i pod nazivima sistem takmičenja listi ili sistem najmanjeg zajedničkog djelioca. Prvi put je primijenjen u Belgiji 1899. godine. Primjena D'Ontovog sistema nalaže da se najprije izračuna biračka masa svake kandidatske liste. Biračka masa kandidatske liste je broj glasova koji je lista osvojila u izbornoj jedinici. Potom se biračka masa svake liste dijeli brojevima 1, 2, 3, ... N (N je broj poslaničkih mjesta u izbornoj jedinici). Nakon rezultata dobijenih primjenom navedenog metoda izdvaja se onoliko najvećih biračkih masa koliko konkretnoj izbornoj jedinici pripada poslaničkih mjesta. Biračke mase za svaku od lista potom se rangiraju s obzirom na njihovu veličinu, i to od najveće do najmanje. Najmanja od njih je zajednički djelilac. Zajednički djelilac je kriterijum raspodjele mandata između kandidatskih listi. Svako listi pripada onoliko mandata koliko je puta zajednički djelilac sadržan u njenoj biračkoj masi.</p>	<p>Her-Nimajerova metoda je jedan od postupaka koji se primjenjuje na preračunavanje glasova u poslaničke mandate. Prema ovoj formuli ukupan broj poslaničkih mjesta množi se brojem glasova koji je osvojila svaka kandidatska lista ponaosob. Dobijeni proizvod se potom dijeli ukupnim brojem glasova svih kandidatskih lista, izuzimajući liste koje nisu prošle zakonski izborni prag (pod uslovom da je zakonom propisan izborni prag). Svako kandidatskoj listi dodjeljuje se onoliko poslaničkih mjesta koliko cijelih brojeva proizlazi iz ove proporcije. Ukoliko jedan ili više mandata ostanu neraspoređeni, oni se dodjeljuju kandidatskim listama prema najvećim djelovima razlomka.</p> <p>U okviru Her-Nimajerove metode postoje dvije kvote: Herova kvota (Hamiltonova metoda) i Drupova kvota.</p> <p>DRUPOVA KVOTA: Jedna od kvotnih metoda raspodjele poslaničkih mandata u proporcionalnim izbornim sistemima. Drupova kvota je modifikovani kvotni metod. Razlikuje se od Herove kvote zato što umanjuje izbornu kvotu uvećavanjem djelioca za jedan. Potom se kvotni broj uvećava još za jedan. Na taj način se postiže da se veći broj mandata na nivou izborne jedinice može rasporediti na osnovu kriterijuma pune kvote. U tom slučaju je podjela mandata na osnovu najvećeg ostatka glasova, u kojoj su često favorizovane manje na račun većih političkih stranaka, bespredmetna.</p> <p>HEROVA KVOTA (HAMILTONOVA METODA): Jedna od kvotnih metoda raspodjele mandata u proporcionalnim izbornim sistemima. Nazvana je po imenu Tomasa Harea koji je prvi predložio ovaj metod raspodjele mandata. Nešto kasnije za istu metodu zalagao se i Hamilton, pa se otuda naziva i Hamiltonova metoda. Izborna kvota izračunava se kada se ukupan broj osvojenih glasova u izbornoj jedinici podijeli sa brojem poslanika koji se bira u izbornoj jedinici. Izborna kvota se potom primjenjuje na raspodjelu mandata. Oni se dijele između kandidatskih listi istaknutih u izbornoj jedinici. Svako od listi dodjeljuje se onoliko poslaničkih mandata koliko puta je izborni količnik sadržan u broju glasova koji je dat za listu.</p>	<p>Jedna od kvotnih metoda za raspodjelu mandata u proporcionalnim izbornim sistemima karakteristična po tome što umanjuje izborni količnik uvećavanjem djelioca za jedan. Na osnovu izborne kvote mandati se dijele između kandidatskih listi istaknutih u izbornoj jedinici. Hagenbah-Bišofova metoda je jedan od oblika umanjene izborne kvote. Kao i drugi oblici umanjene izborne kvote (npr. imperijal kvota, Drupova kvota), doprinosi tome da se na osnovu cijelog kvotnog broja veći broj mandata odmah raspoređuje na nivou izborne jedinice, a samo manji broj ostaje neraspoređen i podliježe naknadnoj raspodjeli.</p> <p>SENT- LAGIJEVA (SAINT LAGUE) METODA</p> <p>Jedna od metoda koja se primjenjuje na raspodjelu poslaničkih mandata u proporcionalnim izbornim sistemima. To je modifikovana D'Ontova formula. Pri izračunavanju najmanjeg zajedničkog djelioca kao mjerila za raspodjelu mandata između kandidatskih listi, broj glasova koje je osvojila svaka od kandidatskih listi pojedinačno dijeli se uvećanim brojevima. Umjesto brojem 1 sa 1,4, umjesto brojem 2 sa 4, umjesto brojem 3 sa 7 i tako redom sve do broja N koliko poslanika se bira u izbornoj jedinici. Prednost Sent-Lagijeve metode nad D'Ontovom metodom je u tome što doprinosi optimalnijoj srazmjeri između broja osvojenih glasova i broja mandata koji je pripao kandidatskoj listi (veći stepen proporcionalnosti).</p>

Izvor: *Rečnik osnovnih pojmova i termina o izborima*, CeSID, Beograd, 2001 <http://izbornareforma.rs/wordpress/wp-content/uploads/resurscentar/Recnik%20osnovnih%20pojmov%20i%20termina%20o%20izborima.pdf> (pristupljeno 2.6.2016)

1. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Ovim komparativnim pregledom obuhvaćene su 32 evropske države, odnosno zakonodavna rješenja iz oblasti parlamentarnih izbora koja su u njima trenutno na snazi. Kada je u pitanju tip izbornog sistema, u najvećem broju slučajeva u upotrebi je proporcionalni izborni sistem, u skladu s kojim se sprovode parlamentarni izbori u 24 od ukupno 32 analizirane zemlje (Albanija, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Češka, Danska, Estonija, Finska, Holandija, Hrvatska, Irska, Kipar, Letonija, Luksemburg, Makedonija, Malta, Poljska, Portugal, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Španija i Švedska). Mješoviti izborni sistem, koji podrazumijeva određenu kombinaciju proporcionalnog i većinskog sistema, koristi se u šest evropskih zemalja: Bugarskoj, Grčkoj, Italiji, Litvaniji, Mađarskoj i Njemačkoj. Ujedinjeno Kraljevstvo u ovom smislu predstavlja izuzetak, s obzirom na to da se u ovoj zemlji parlamentarni izbori odvijaju u okviru jednokružnog većinskog, tzv. *first-past-the-post* sistema, koji podrazumijeva jednomandatne izborne jedinice. Francuska je još jedna država u kojoj se parlamentarni izbori odvijaju u jednomandatnim izbornim jedinicama, u skladu sa dvokružnim većinskim sistemom⁶. S obzirom na to da u okviru većinskih sistema, koji podrazumijevaju jednomandatne izborne jedinice, ne postoje izborne liste, već svaka stranka ima po jednog kandidata za svaku izbornu jedinicu, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo neće biti obuhvaćeni daljom analizom koja podrazumijeva komparaciju načina raspodjele mandata.

U preostalih 30 evropskih država, u kojima se parlamentarni izbori odvijaju u skladu s proporcionalnim ili mješovitim izbornim sistemom, na parlamentarnim izborima nadmeću se liste kandidata, koje se razlikuju po tome da li je njihov redosljed unaprijed fiksno određen, ili se može u određenoj mjeri modifikovati voljom birača, odnosno putem tzv. preferencijalnih glasova. U osam analiziranih zemalja (Albanija, Bugarska, Mađarska, Makedonija, Portugal, Rumunija, Španija i Srbija) u upotrebi su zatvorene izborne liste, odnosno sistem partijskih lista, kakav je trenutno na snazi u Crnoj Gori. Veći broj analiziranih zemalja, tačnije 21 od njih ukupno 30, upotrebljava otvorene izborne liste, koje dopuštaju mogućnost preferencijalnog glasanja za pojedinačne kandidate unutar izbornih lista. Takav je slučaj u Austriji, Belgiji, Bosni i Hercegovini, Češkoj, Danskoj, Finskoj, Grčkoj, Holandiji, Hrvatskoj, Irskoj, Italiji, Kipru, Letoniji, Litvaniji, Luksemburgu, Malti, Njemačkoj, Poljskoj, Slovačkoj, Sloveniji i Švedskoj. Izuzetak u ovom smislu predstavlja Estonija, u kojoj se koristi kombinacija otvorenih i zatvorenih izbornih lista.

Otvorene izborne liste podrazumijevaju postojanje preferencijalnih glasova, odnosno glasova za pojedinačne kandidate unutar izbornih lista, koji utiču na njihov redosljed. Ipak, taj uticaj najčešće nije potpun, već u najvećem broju slučajeva samo u određenoj mjeri modifikuje prethodno utvrđeni redosljed kandidata. Rangiranje svih kandidata u okviru liste u potpunosti prema broju dobijenih preferencijalnih glasova u upotrebi je u manjem broju država, kao što su Finska, Letonija, Luksemburg i Poljska. Određeni broj država djelimično ograničava uticaj preferencijalnih glasova time što propisuje određeni procenat preferencijalnih glasova koji kandidat mora osvojiti unutar svoje liste u određenoj izornoj jedinici da bi na osnovu preferencijalnih glasova bio pomjeren na vrh liste, odnosno bio izabran. Taj uslov u Češkoj i Švedskoj iznosi 5% (isti uslov je predložen i u Austriji), dok je u Hrvatskoj dvostruko veći, odnosno iznosi 10%. Da bi u Holandiji kandidat bio izabran putem preferencijalnih glasova, neophodno je da broj tih glasova iznosi najmanje 25% prethodno utvrđene izborne kvote, odnosno prosječne cijene mandata. Neke države, i pored omogućenog preferencijalnog glasanja, svojim biračima daju mogućnost da, ukoliko tako žele, glasaju listu u cjelini kao u sistemu zatvorenih lista. Takav je slučaj, na primjer, u Belgiji i Sloveniji.

Neki izborni sistemi biračima dopuštaju veći broj preferencijalnih glasova koje mogu rasporediti na različite kandidate. Italija, Kipar, Litvanija i Slovačka tako sadrže mogućnost odabira većeg broja kandidata unutar iste izborne liste. Naime, izborni sistem Italije pruža mogućnost davanja četiri takva preferencijalna glasa, dok birači u Litvaniji mogu iskoristiti pet preferencijalnih

⁶ Za razliku od jednokružnog većinskog sistema, u kome je za pobjedu dovoljna relativna većina glasova u prvom krugu glasanja, dvokružni većinski sistem u situacijama kada nema apsolutne većine podrazumijeva drugi krug glasanja u kome se nadmeću dva prvorangirana kandidata.

glasova. Kiparski izborni zakon predviđa mogućnost jednog preferencijalnog glasa na svaka četiri mandata koje nosi izborna jedinica. Jedinstven slučaj u ovom pogledu predstavljaju Irska i Malta, koje koriste sistem jednog prenosivog glasa (*single transferable vote* – STV). U okviru ovog sistema, birač ima pravo da rangira sve ponuđene kandidate, odnosno da svoj prvi izbor označi rednim brojem jedan, drugi izbor sa dva, i tako dalje.

Što se tiče metoda raspodjele mandata, najšire je rasprostranjen D'Ontov metod, koji je na snazi i u Crnoj Gori, a koji se koristi u 15 analiziranih zemalja, od čega osam sa otvorenim (Austrija, Belgija, Češka, Finska, Holandija, Hrvatska, Luksemburg i Poljska), i sedam sa zatvorenim izbornim listama (Albanija, Mađarska, Makedonija, Portugal, Rumunija, Španija i Srbija). Sent-Lagijev metod u upotrebi je u četiri zemlje koje upotrebljavaju otvorene izborne liste (Bosna i Hercegovina, Letonija, Njemačka i Švedska). Her-Nimajerov metod koristi se u Bugarskoj, Italiji, Kipru i Litvaniji, dok je u Grčkoj i Slovačkoj na snazi Hagenbah-Bišofov metod. U Estoniji i Sloveniji u upotrebi je kombinacija Her-Nimajerovog i D'Ontovog metoda, dok izborni sistem Danske kombinuje Sent-Lagijev i Her-Nimajerov metod raspodjele mandata. I u ovom pogledu izuzetak predstavljaju Irska i Malta, odnosno sistem jednog prenosivog glasa koji se u ovim zemljama primjenjuje.

Kada su u pitanju reforme izbornih sistema u zemljama regiona, u pogledu izbornih listi najrelevantnije su reforme sprovedene u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. U BiH je 2000. godine uveden proporcionalni sistem otvorenih lista sa višemandatnim izbornim jedinicama, dok je Hrvatska takođe prešla sa zatvorenih na otvorene liste izbornom reformom usvojenom 2015. godine. Što se tiče preostalih evropskih država, temeljne reforme izbornog sistema nedavno su uvedene u Italiji, Mađarskoj i Poljskoj. Italija je u maju 2015. usvojila novi izborni zakon, kojim se uvode otvorene izborne liste, uspostavlja mješoviti izborni sistem, uvodi znatno veći broj izbornih jedinica, te povećava izborni cenzus. Reforma izbornog sistema Mađarske iz 2011. godine uključivala je radikalno smanjenje broja poslanika i broja izbornih jedinica, objedinjavanje prethodno postojeće dvije izborne liste u jedinstvenu listu na nacionalnom nivou, te prelazak s većinskog na mješoviti izborni sistem. Rumunija je 2015. godine donijela odluku o izmjeni važećeg izbornog sistema, prelazeći sa većinskog sistema na proporcionalni sistem sa zatvorenim listama. U okviru zemalja koje koriste sistem otvorenih lista primjetna je tendencija smanjenja uslova za rangiranje kandidata unutar izbornih listi na osnovu preferencijalnih glasova, čime se povećava uticaj preferencijalnih glasova na raspodjelu mandata – tako je u Češkoj 2006. godine ovaj uslov smanjen sa 7% na 5%, dok je u Švedskoj 2014. takođe smanjen sa 8% na 5%.

Detaljnije informacije o analiziranim izbornim sistemima, uključujući podatke o reformama izbornih sistema, kao i o predlozima za njihovu izmjenu, nalaze se u narednom poglavlju u sklopu koga se pojedinačno obrađuje situacija u svakoj od država.

Tabela 2: Pregled osnovnih elemenata izbornih sistema u zemljama EU i regiona

Država	Tip izbornog sistema	Tip izborne liste	Metod raspodjele mandata
Albanija	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Austrija	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Belgija	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Bosna i Hercegovina	proporcionalni	otvorena	Sent-Lagi
Bugarska	mješoviti	zatvorena	Her-Nimajer (Herova kvota)
Crna Gora	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Češka	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Danska	proporcionalni	otvorena	Sent-Lagi/Her-Nimajer (Herova kvota)
Estonija	proporcionalni	kombinovana	Her-Nimajer/D'Ont
Finska	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Francuska	većinski (dvokružni)	/	/
Grčka	mješoviti	otvorena	Hagenbah–Bišof
Holandija	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Hrvatska	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Irska	proporcionalni	otvorena	STV*
Italija	mješoviti	otvorena	Her-Nimajer
Kipar	proporcionalni	otvorena	Her-Nimajer (Herova kvota)
Letonija	proporcionalni	otvorena	Sent-Lagi
Litvanija	mješoviti	otvorena	Her-Nimajer
Luksemburg	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Mađarska	mješoviti	zatvorena	D'Ont
Makedonija	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Malta	proporcionalni	otvorena	STV
Njemačka	mješoviti	otvorena	Sent-Lagi
Poljska	proporcionalni	otvorena	D'Ont
Portugal	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Rumunija	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Slovačka	proporcionalni	otvorena	Hagenbah–Bišof
Slovenija	proporcionalni	otvorena	Her-Nimajer (Drupova kvota)/D'Ont
Srbija	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Španija	proporcionalni	zatvorena	D'Ont
Švedska	proporcionalni	otvorena	Sent-Lagi
Ujedinjeno Kraljevstvo	većinski (jednokružni)	/	/

* STV - Single tranferable vote; sistem jednog prenosivog glasa

2. KOMPARATIVNI PREGLED

2.1 Albanija

Parlament Albanije je jednodomni i čini ga 140 poslanika. Izbori se sprovode na bazi slobodnog, tajnog, jednakog i direktnog glasanja u skladu sa izbornim zakonom. Izborni sistem je proporcionalni predstavnički sistem sa 12 višemandatnih izbornih jedinica, koje se poklapaju sa 12 postojećih administrativnih regija, u kojima se bira između četiri i 32 poslanika.⁷ Glasanje se odvija putem zatvorenih listi.⁸ Mandati se prvo raspodjeljuju izbornim koalicijama u regionalnim izbornim jedinicama u skladu sa D'Ontovim metodom (1, 2, 3, 4, 5 itd), a zatim političkim partijama unutar koalicije u skladu sa Sent Lagijevom metodom (1, 3, 5, 7, 9 itd). Cenzus za ulazak u parlament je 3% za političke partije i 5% za predizborne koalicije. Poslanička mjesta koja se uprazne između opštih izbora popunjavaju se sljedećim kandidatom sa liste.⁹

2.2 Austrija

Parlament Austrije je dvodomni i čini ga 183 poslanika Donjeg doma i 61 poslanik Gornjeg doma.¹⁰ Za izbore Donjeg doma Parlamenta Austrije primjenjuje se sistem proporcionalne zastupljenosti sa otvorenim listama. Birač glasa za političke partije na listi a kandidati svake od političkih partija nalaze se na tri vrste listi: regionalnim listama, provincijskim listama i nacionalnim listama. Veće partije najčešće broje i do nekoliko stotina kandidata na izborima. Redosljed kandidata određene političke partije na listi može biti promijenjen upotrebom preferencijalnih glasova.

U pogledu reformi izbornog sistema, preferencijalni glasovi po prvi put uvedeni su 2013. godine za nacionalne liste kandidata. Ranije, preferencijalni glasovi primjenjivali su se samo u regionalnim i provincijskim izbornim jedinicama.

U skladu sa sporazumom dvije političke partije u Austriji iz 2013. godine (SPÖ i ÖVP) predloženo je smanjenje procenta koji predstavlja uslov za dobijanje mandata na osnovu preferencijalnih glasova na 9% na regionalnom nivou, odnosno 5% na provincijskom i nacionalnom nivou. Ovaj predlog imao je za cilj pojednostavljenje glasanja putem preferencijalnih glasova u kontekstu direktnog uticaja na raspodjelu mandata. Međutim, do sada ovaj predlog nije implementiran već je i dalje predmet pregovora između političkih partija u Parlamentu.¹¹

2.3 Belgija

Parlament Belgije broji 150 poslanika koji se neposredno biraju na opštim izborima. Kao što je navedeno u članu 62 Ustava Belgije, izbori se sprovode u skladu sa sistemom proporcionalne zastupljenosti, na način utvrđen izbornim zakonom. Izborni sistem Belgije opisan je u članu 63 Ustava, koji osim broja poslanika navodi i pravila za raspodjelu mandata među izbornim jedinicama u skladu sa njihovim udjelom u ukupnom stanovništvu države. Upravo zbog toga, demografski podaci za izborne jedinice revidiraju se svakih deset godina. U Belgiji postoji 11 višemandatnih izbornih jedinica, u kojima se bira između četiri i 24 poslanika.¹²

Kada su u pitanju izborne liste, u Belgiji se primjenjuje sistem partijskih lista koji omogućava biračima preferencijalno glasanje, odnosno odabir pojedinačnih kandidata unutar izborne liste, što ovu zemlju svrstava u red sistema sa otvorenim izbornim listama. Ipak, preferencijalni glas nije obavezan, te u ovom slučaju birači imaju i mogućnost da podrže izbornu listu u cjelini, čime implicitno daju saglasnost unaprijed određenom redosljedu kandidata na listi. Distribucija mandata vrši se primjenom D'Ontovog metoda. Izborni zakon Belgije garantuje i rodnu

⁷ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2001_B.htm (pristupljeno 12.5.2016)

⁸ Report on Proportional Electoral Systems: The Allocation of Seats Inside The Lists (Open/Closed lists), Study No. 764/2014, Strasbourg, 23 March 2015, pp. 7

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)001-e) (pristupljeno 10.5.2016)

⁹ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2001_B.htm (pristupljeno 12.5.2016)

¹⁰ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2018_A.htm (pristupljeno 12.5.2016)

¹¹ ECPRD Request 3129 - Electoral systems - open or closed lists, 19 May 2016

¹² Ustav Kraljevine Belgije, http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf (pristupljeno 23.5.2016)

ravnopravnost, zabranjujući da dva prvorangirana kandidata na izbornoj listi budu istog pola, te garantujući ravnopravnu i ravnomjernu zastupljenost oba pola na cijeloj listi.

U Belgiji je glasanje na izborima obavezno, i postoje zakonske kazne za neopravdano apstiniranje¹³. Ipak, ove odredbe se jako rijetko primjenjuju.

Posljednja izmjena belgijskog izbornog sistema, kada su u pitanju izbori za Donji dom, sprovedena je u okviru Šeste državne reforme, do koje je došlo 2011. godine, kada je produžen mandat sa četiri na pet godina, kako bi se ubuduće termin parlamentarnih izbora preklapao sa izborima za Evropski parlament. Takođe, izborna jedinica Brisel-Hale-Vilvorde podijeljena je na dvije nove jedinice.¹⁴ Kada su u pitanju izborne liste, posljednja reforma izvršena je 2002. godine, kada je odlučeno da se 50% glasova koje dobije izborna lista u cjelini raspodjeljuju kandidatima koji nijesu dobili neophodan broj preferencijalnih glasova za osvajanje mandata, u skladu s njihovim redoslijedom na listi. Prethodno se cjelokupan broj glasova za izbornu listu raspoređivao na taj način.¹⁵

2.4 Bosna i Hercegovina

Bosnu i Hercegovinu čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. Proporcionalni izborni sistem (višemandatne izborne jedinice i kompenzacioni mandati¹⁶) primjenjuje se za izbor članova Parlamenta Bosne i Hercegovine. U izbornom sistemu Bosne i Hercegovine primjenjuju se otvorene liste tj. birači glasaju ne samo za političku partiju ili koaliciju već i za određenog kandidata sa liste kandidata određene političke partije ili koalicije ili sa liste nezavisnih kandidata. Za raspodjelu mandata koristi se Sent-Lagijeva metoda (*Sainte-Laguë method*) sa cenzusom od 3%. Mandat pripada kandidatu, a ne partiji ili koaliciji na čijoj listi se kandidat nalazio.

Kada je riječ o izborima za članove Predstavničkog doma Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine koji broji 42 člana, 28 članova biraju birači u Federaciji Bosne i Hercegovine a 14 članova biraju birači u Republici Srpskoj. U Federaciji Bosne i Hercegovine, 21 od 28 članova bira se u pet višemandatnih izbornih jedinica dok se sedam kompenzacionih mandata raspoređuje sa kompenzacionih listi političkih partija. U Republici Srpskoj, 9 od 14 članova bira se u tri višemandatne izborne jedinice a preostalih pet bira se sa kompenzacionih lista. Kompenzacioni mandati takođe se raspodjeljuju na proporcionalnoj osnovi.

U svakoj izornoj jedinici mandati se raspodjeljuju na sljedeći način: za svaku političku partiju i koaliciju, ukupan broj važećih glasova koje je politička partija ili koalicija osvojila dijeli se sa 1, 3, 5, 7, 9, 11, i tako redom, sve dok je to potrebno za tu raspodjelu mandata. Brojevi koji se dobiju ovom serijom dijeljenja su količnici a broj glasova za nezavisnog kandidata je količnik tog kandidata. Količnici se ređaju od najvećeg do najmanjeg. Mandati se dijele po redu, počevši od najvećeg količnika, dok se ne raspodijele svi mandati izborne jedinice za određeni organ. Politička partija, koalicija, lista nezavisnih kandidata i nezavisni kandidat ne mogu učestvovati u raspodjeli mandata ukoliko ne osvoje više od 3% od ukupnog broja važećih glasačkih listića u izornoj jedinici.

Kompenzacioni mandati dodjeljuju se na sljedeći način:

- a) U raspodjeli kompenzacionih mandata mogu učestvovati samo političke partije i koalicije koje su osvojile više od 3% od ukupnog broja važećih glasačkih listića za područje entiteta za koji je sačinjena kompenzaciona lista. Prvo se, prema utvrđenoj formuli,

¹³ Kazne se kreću od 25-50€ u prvom navratu, 75-150€ u drugom, dok birač koji četiri puta u 15 godina nije izašao na izbore gubi biračko pravo za narednih deset godina.

¹⁴ *Accord institutionnel pour la sixième réforme de l'état*,

http://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/home/FRtexte%20dirrupo.pdf (pristupljeno 29.5.2016)

¹⁵ ECPRD Request 3129 - *Electoral systems – open or closed lists*, 19 May 2016.

¹⁶ Kompenzacioni mandati podrazumijevaju mandate koji se raspodjeljuju na liste političkih stranaka ili koalicija prema broju dobijenih važećih glasova i služe da kompenzuju nedovoljnu proporcionalnost na nivou entiteta, a koja nastaje sabiranjem rezultata za pojedine višečlane izborne jedinice u entitetu. (Član 1.1a Izbornog zakona Bosne i Hercegovine) <http://apik.ba/zakoni-i-drugi-akti/Zakoni/drugi-vazniji-zakoni/default.aspx?id=221&langTag=bs-BA> (pristupljeno 12.5.2016)

raspodjeljuje ukupan broj mandata za zakonodavni organ koji se dodjeljuju za teritoriju određenog entiteta, umanjen za broj mandata koje su osvojili nezavisni kandidati.

- b) Od broja mandata koje je dobila lista političke partije ili koalicije, primjenom ovog postupka, oduzima se broj mandata koje je ta politička partija ili koalicija osvojila, prema gore navedenom postupku. Preostali broj je broj kompenzacionih mandata koji lista dobija.
- c) Ako politička partija ili koalicija dobije negativan broj mandata primjenom postupka iz prethodne tačke, ta politička partija ili koalicija zadržaće mandate dobijene u izbornim jedinicama, ali neće dobiti nijedan kompenzacioni mandat. U slučaju da jedna ili više listi dobiju negativan broj mandata, u skladu sa tim se smanjuje broj mandata koji se raspodjeljuju prema ovom postupku, kako bi se sačuvao tačan broj mandata u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine izabranih sa teritorije određenog entiteta.¹⁷

U pogledu reformi izbornog sistema, najvažnije izmjene dogodile su se 2000. godine kada je počela primjena otvorenih listi i kada su uvedene višemandatne izborne jedinice. Osim toga, u okviru Zakona o izmjenama Izbornog zakona koji je usvojen krajem aprila 2016. godine, jedna od odredaba odnosi se na izmijenjene uslove za raspodjelu kompenzacionih mandata u Predstavničkom domu Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine i parlamente dva entiteta (Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine i Narodna skupština Republike Srpske) kao i za raspodjelu mandata deset kantonskih skupština te skupština opština.¹⁸

2.5 Bugarska

Parlament Bugarske je jednodomni i broji 240 poslanika. Izbori se sprovode u skladu sa Izbornim zakonom iz 2001. godine koji je posljednji put izmijenjen u oktobru 2009. godine.

U Bugarskoj se primjenjuje mješoviti izborni sistem. Prilikom izbora 31 poslanika, primjenjuje se većinski sistem dok se prilikom izbora preostalih 209 članova Parlamenta primjenjuje proporcionalni sistem sa zatvorenim listama a raspodjela mandata vrši se u skladu sa Herovom metodom. Cenzus neophodan za učesće u raspodjeli mandata iznosi 4% glasova osvojenih na nacionalnom nivou.

Upraznjena mjesta u proporcionalnom sistemu popunjavaju se sljedećim kandidatom sa liste dok se upražnjena mjesta u većinskom sistemu popunjavaju dopunskim izborima. Međutim, u slučaju da član izabran u skladu sa većinskim sistemom podnese ostavku na funkciju, njegovo/njeno mjesto zauzima sljedeći kandidat sa liste iste partije u skladu sa sistemom proporcionalne zastupljenosti.¹⁹

2.6 Češka

Parlament Češke Republike je dvodomni i čini ga 200 članova Donjeg doma i 81 član Gornjeg doma.²⁰

Prilikom izbora za Donji dom Parlamenta Češke Republike primjenjuje se proporcionalni izborni sistem sa izbornim cenzusom od 5%. U Češkoj Republici ima 14 izbornih jedinica, od čega su 13 izbornih jedinica regioni a jedna izborna jedinica je glavni grad Prag. Prilikom izbora 200 poslanika, mandati se raspoređuju među izbornim jedinicama u skladu sa brojem važećih glasova (upotrebom takozvanog republičkog mandatnog broja). Za raspodjelu mandata primjenjuje se D'Ontov metod. U okviru pojedinačkih političkih partija, kandidatima se raspodjeljuju mandati prema redosljedu kandidata na listi koji određuje politička partija.

U pogledu reformi izbornog sistema, posljednje izmjene u vezi sa preferencijalnim glasovima uvedne su 2006. godine. Prije uvedenih izmjena, birač je kandidatima na listi mogao dodijeliti najviše dva preferencijalna glasa dok je cenzus za dodjelu preferencijalni glasova umjesto sadašnjih 5% iznosio 7%.

¹⁷ Članovi 9.5, 9.6 i 9.1 Izbornog zakona Bosne i Hercegovine <http://apik.ba/zakoni-i-drugi-akti/Zakoni/drugi-vazniji-zakoni/default.aspx?id=221&langTag=bs-BA> (pristupljeno 12.5.2016)

¹⁸ ECPRD Request 3129 - *Electoral systems – open or closed lists*, 19 May 2016

¹⁹ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2045_B.htm (pristupljeno 14.5.2016)

²⁰ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2083_A.htm (pristupljeno 14.5.2016)

Osim toga, birači imaju pravo i na dodjelu najviše četiri preferencijalna glasa u okviru jedne političke partije. U slučaju da je broj preferencijalnih glasova koje kandidat osvoji u izbornoj jedinici jednak ili veći od 5% ukupnog broja važećih glasova koji je njegova politička partija ili koalicija osvojila u toj izbornoj jedinici, taj kandidat dobija prednost u procesu raspodjele mandata.

Za izbore za Gornji dom Parlamenta Češke kao i za izbore Predsjednika Češke Republike, primjenjuje se dvokružni većinski sistem.²¹

2.7 Danska

U Danskoj se parlamentarni izbori vrše po sistemu proporcionalne zastupljenosti, koji se sprovodi upotrebom modifikovane verzije Sent-Lagijevog metoda i Herove kvote. Danski parlament čini 179 poslanika, od kojih se 135 neposredno bira u deset višemandatnih izbornih jedinica (koje se dalje dijele na 92 izborna distrikta), dok se 40 tzv. „kompenzacionih“ poslaničkih mjesta raspoređuje na državnom nivou kako bi se obezbijedio veći stepen proporcionalnosti, koja je umanjena većim brojem izbornih jedinica. Ovih 40 poslaničkih mjesta raspodjeljuje se među izbornim listama koje su osvojile makar jedan mandat u izbornim jedinicama, imaju rezultat jednak prosječnoj „cijeni“ mandata u najmanje dvije izborne jedinice, ili dobiju najmanje 2% glasova na državnom nivou. Kao osnova za izračunavanje raspodjele kompenzacionih mandata uzima se razlika između izbornog rezultata izborne liste u cijeloj zemlji kao jednoj izbornoj jedinici, i mandata dobijenih na osnovu važećeg izbornog sistema. Preostala četiri poslanička mjesta pripadaju Farskim ostrvima (dva) i Grenlandu (dva).

Izborni sistem Danske karakterističan je po tome što predviđa dva oblika izbornih listi koje partije mogu da odaberu – kandidovanje po distriktima i paralelno kandidovanje. Kandidovanje po distriktima je tradicionalni model izbornih listi u Danskoj koji pretpostavlja postojanje jednog kandidata po izbornoj listi u svih 92 izborna distrikta. Svaki od tih kandidata dobija sve glasove date izbornoj listi (odnosno partiji) kojoj pripada u tom distriktu, kao i individualne preferencijalne glasove koje dobije u svim distriktima koji pripadaju datoj izbornoj jedinici. Ovim metodom umanjuje se uticaj preferencijalnih glasova na redosljed kandidata na listama, te se naziva i sistemom partijskih listi.

Drugi tip izbornih listi, odnosno metod paralelnog kandidovanja, predstavlja najčešće korišćeni metod u posljednjim izbornim ciklusima. U skladu sa ovim metodom, svi kandidati određene izborne liste kandiduju se paralelno u svim distriktima koji sačinjavaju njihovu izbornu jedinicu. Broj glasova koje u izbornoj jedinici dobije izborna lista raspoređuje se kandidatima proporcionalno broju preferencijalnih glasova koje su dobili. Ovaj metod uvećava uticaj preferencijalnog glasanja na redosljed odabranih kandidata, te umanjuje kontrolu partija nad rangiranjem pojedinačnih kandidata.²²

Danski izborni sistem posljednji put je reformisan 2007. godine, kada su izmijenjene određene granice izbornih jedinica.²³

2.8 Estonija

Parlament Estonije je jednodomni i čini ga 101 poslanik. Izbori u Estoniji sprovode se u skladu sa Izbornim zakonom²⁴ iz 2002. godine.²⁵

Estonija ima 12 višemandatnih izbornih jedinica. Raspoređivanje mandata među izbornim jedinicama vrši se na sljedeći način:

- 1) Ukupan broj glasova dijeli se sa 101;

²¹ ECPD Request 3129 - *Electoral systems – open or closed lists*, 19 May 2016

²² The Parliamentary Electoral System in Denmark – Guide to the Danish Electoral System, http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~media/PDF/publikationer/English/The%20Parliamentary%20Electoral%20System%20in%20Denmark_samlet%20pdf.ashx (pristupljeno 2. 6. 2016)

²³ ECPD Request no. 3129 - *Electoral systems – open or closed lists*, 19 May 2016

²⁴ Riigikogu Election Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520012015018/consolide> (pristupljeno 13.5.2016)

²⁵ *Inter-Parliamentary Union*, http://www.ipu.org/parline-e/reports/2105_A.htm (pristupljeno 13.5.2016)

- 2) Broj birača u jednoj izbornoj jedinici dijeli se sa brojem koji se dobije kao rezultat računске operacije iz prethodne tačke;
- 3) Svakoj izbornoj jedinici dodjeljuje se broj mandata koji odgovara broju koji se dobije kao rezultat računске operacije iz prethodne tačke;
- 4) Mandati koji se ne raspodijele u skladu sa odredbom iz prethodne tačke raspoređuju se na osnovu pravila najvećeg ostatka, koristeći razlomke brojeva dobijenih u skladu sa računskom operacijom iz tačke 2.

Prilikom raspodjele mandata, u Estoniji se primjenjuje proporcionalni sistem. Herova kvota/jednostavni koeficijent izračunava se za svaku izbornu jedinicu a dobija se kada se broj važećih glasova osvojenih u izbornoj jedinici podijeli sa brojem mandata u toj jedinici. Bira se onaj kandidat koji dobije broj glasova koji je veći ili je jednak ovoj kvoti. Kandidati na izbornoj listi raspoređuju se u skladu sa brojem osvojenih glasova a svakoj listi dodjeljuje se broj mandata koji je jednak broju puta kada je broj osvojenih glasova bio veći od jednostavnog koeficijenta. Mandati koji se na raspodijele na nivou izbornih jedinica raspodjeljuju se na nacionalnom nivou u vidu kompenzacionih mandata u skladu sa modifikovanim D'Ontovim metodom i to među onim političkim partijama i koalicijama čiji su kandidati osvojili najmanje 5% glasova na nacionalnom nivou.²⁶

U pogledu listi, u Estoniji se primjenjuju otvorene liste za lokalne i izbore za Evropski parlament dok se za opšte izbore primjenjuje mješoviti sistem. U slučaju opštih izbora, mandate dobijaju partijske liste a kandidati se rangiraju prema broju osvojenih glasova (otvorene liste). Sa druge strane, kompenzacioni mandati (mandati koji nijesu raspodijeljeni u izbornim jedinicama i raspodjeljuju se listama koje su osvojile najmanje 5% ukupnog broja glasova) raspodjeljuju se kandidatu koji se nalazio na vrhu liste u skladu sa D'Ontovim metodom (zatvorena lista).

Kada je riječ o izborima za Evropski parlament, Zakon o izborima za Evropski parlament, koji je usvojen 2004. godine i predviđao je primjenu sistema zatvorenih listi, izmijenjen je prije održavanja prvih izbora, takođe 2004. godine, a izmjene su podrazumijevale uvođenje sistema otvorenih listi. Druga izmjena ovog Zakona dogodila se 2009. godine, prilikom održavanja drugih izbora za Evropski parlament, kada je ponovo uveden sistem zatvorenih listi koji je podrazumijevao da birači mogu glasati samo za listu ili nezavisnog kandidata (nepreferencijalno glasanje). Međutim, Zakon je ponovo izmijenjen nakon izbora 2009. godine i sistem otvorenih listi ponovo je uveden.

U Estoniji je nedavno predstavljen predlog za promjenu načina raspodjele kompenzacionih mandata na opštim izborima tj. predlog za primjenu otvorenih listi. Međutim, ovaj predlog nije dobio podršku u Parlamentu.²⁷

2.9 Finska

Na parlamentarnim izborima u Finskoj neposredno se bira 200 poslanika. U 13 višemandatnih izbornih jedinica bira se ukupno 199 poslanika (između šest i 33 mandata po izbornoj jedinici), dok specifičan slučaj predstavlja provincija Aland, u kojoj se bira jedan poslanik. U Finskoj je na snazi proporcionalni izborni sistem, a raspodjela mandata između izbornih listi vrši se primjenom D'Ontovog metoda.

Kada je u pitanju redosljed kandidata na izbornim listama, on se određuje u skladu sa brojem preferencijalnih glasova koje dobiju pojedinačni kandidati, što Finsku svrstava u red zemalja sa sistemom otvorenih lista.²⁸

2.10 Francuska

Parlament Francuske je dvodomni; Donji dom čini 577 direktno izabranih poslanika²⁹, a Gornji dom 348 poslanika.³⁰ Prema izbornom zakonu, poslanici Donjeg doma se biraju direktnim opštim pravom glasa, većinskim dvokružnim izbornim sistemom u 577 izbornih jedinica.

²⁶ Članovi 7 i 62 Izbornog zakona Estonije - Riigikogu Election Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520012015018/consolide> (pristupljeno 13.5.2016)

²⁷ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

²⁸ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2111_B.htm (pristupljeno 23.5.2016)

Da bi bio izabran u prvom krugu, kandidat mora dobiti više od 50% glasova i najmanje 25% glasova od ukupnog broja registrovanih birača. Ukoliko nijedan kandidat nije izabran u prvom krugu, prelazi se na drugi krug glasanja nakon nedjelju dana. U drugi krug prolaze dva kandidata koja su dobila najviše glasova. Sljedeći kandidati mogu proći jedino ukoliko su dobili najmanje 12,5 % glasova registrovanih birača. Kandidat koji dobije najveći broj glasova u drugom krugu je izabran.

U okviru Pete Francuske Republike, samo izbori za Parlament 1986. godine su održani po proporcionalnom izbornom sistemu. To je bilo jednokružno glasanje putem blokiranih listi na nivou departmana (kojih je stotinak i predstavljaju upravne jedinice u Francuskoj) i prekomorskih teritorija gdje se bira najmanje dva poslanika. Departmani i teritorije u kojima se bira po jedan poslanik nastavile su da koriste dvokružni većinski sistem. Konkretno, uvođenje proporcionalne zastupljenosti omogućilo je ulazak u Parlament 35 poslanika ekstremne desnice (Nacionalni front). Naredni izbori, održani 1988. godine (socijalistički predsjednik Miteran, koji je ponovo izabran, raspustio je Parlament izabran 1986. godine koji je većinski bio desničarski) sprovedeni su ponovo po dvokružnom većinskom sistemu u svim izbornim jedinicama.

U Francuskoj se odvija stalna rasprava o tome da li da se uvede proporcionalni izborni sistem za parlamentarne izbore, koji će omogućiti da i druge partije dobiju parlamentarni status. Međutim, do sada nije postignut konsenzus po pitanju uvođenja takvih reformi. Naredni parlamentarni izbori, koji treba da se održe u maju 2017. godine, vjerovatno će se sprovesti po dosadašnjem izbornom sistemu (tradicija je da se izborni sistem ne mijenja u periodu bliskom narednim izborima).³¹

2.11 Grčka

Parlament Grčke je jednodomni i ima 300 poslanika.³²Pravni okvir za sprovođenje parlamentarnih izbora je Predsjednički dekret 26/2012. Izborni sistem je mješoviti, odnosno predstavlja kombinaciju elemenata većinskog i proporcionalnog sistema. U skladu sa Dekretom, partija koja osvoji relativnu većinu glasova dobija dodatnih 50 mandata. Preostalih 250 od 300 mandata raspodjeljuju se u skladu sa proporcionalnim izbornim sistemom. Najmanji procenat glasova koji partija treba da osvoji da bi dobila predstavnike u parlamentu, odnosno izborni cenzus iznosi 3% glasova.³³ Glasanje se odvija putem otvorenih listi.³⁴

Predsjedničkim dekretom propisan je način sprovođenja preferencijalnog glasanja, tj. birač prvo, na glasačkom listiću, odabere određenu političku partiju, a potom preferencijalne kandidate u okviru liste. Broj kandidata za koje birač može da glasa zavisi od broja mandata koji se bira u njegovoj izornoj jedinici. Ukoliko birač, greškom, označi više kandidata nego što je dozvoljeno, onda se njegovi preferencijalni glasovi anuliraju, ali se glas za datu partiju i dalje smatra validnim.³⁵

Poslanička mjesta koja se uprazne između opštih izbora popunjavaju se sljedećim kandidatom sa liste. Glasanje je obavezno do 70 godine života. U slučaju da birač ne glasa, kažnjava se kaznom zatvora između jednog mjeseca i jedne godine i gubi posao. No, do sada niko nije procesuiran.³⁶

Posljednih godina nije bilo reformi u pravcu izmjena izbornih listi. Tokom prethodnih godina odvijala se rasprava u vezi sa ukupnom reformom izbornog sistema. Postojali su predlozi za

²⁹ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2113_A.htm (pristupljeno 16.5.2016)

³⁰ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2114_A.htm (pristupljeno 16.5.2016)

³¹ ECPRD Request No. 3129, *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, May 2016

³² Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2125_B.htm (pristupljeno 16.5.2016)

³³ ECPRD Request No. 3075 - *Mixed Electoral System when Holding Elections for MPs*, March 2016.

³⁴ Report on Proportional Electoral Systems: The Allocation of Seats Inside The Lists (Open/Closed lists), Study No. 764/2014, Strasbourg, 23 March 2015, pp. 9,

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)001-e) (pristupljeno 16.5.2016)

³⁵ ECPRD Request No. 3129, *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, May 2016

³⁶ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2125_B.htm (pristupljeno 16.5.2016)

prelazak na djelimično zatvorene liste, ali nijedan od njih nije dobio formu nacрта zakona ili konkretnog zakonodavnog predloga.³⁷

2.12 Holandija

Parlament Holandije je dvodomni, pri čemu Donji dom broji 150 poslanika koji se biraju svake četiri godine,³⁸ dok Gornji dom broji 75 poslanika.³⁹ Od 1917. godine, poslanici se biraju proporcionalnim izbornim sistemom. Izborne liste su ograničene otvorene liste. Političke partije podnose otvorenu listu kandidata koji su navedeni posebnim redosljedom.⁴⁰

Većina birača glasa za nosioca liste političke partije koja je njihov izbor. Ukoliko dovoljan broj birača da preferencijalni glas istom kandidatu, on će biti izabran bez obzira na mjesto koje zauzima na listi kandidata. Kandidati koji osvoje više od 25% glasova izborne kvote dobijaju poslanički mandat. Ukupan broj glasova za svakog kandidata dijeli se sa brojem poslaničkih mandata (150). Mandati se raspodjeljuju onoliko puta koliko je izborna kvota sadržana u ukupnom broju glasova. Preostali mandati raspodjeljuju se u skladu sa metodom najvećeg prosjeka. Da bi osvojila preostali mandat, partija mora da dobije najmanje jedan mandat na osnovu izborne kvote.⁴¹

2.13 Hrvatska

Hrvatski Sabor čini 151 poslanik koji se bira na četiri godine na neposrednim izborima koji se sprovode u skladu sa sistemom proporcionalne zastupljenosti i preferencijalnim glasanjem. U deset višemandatnih izbornih jedinica bira se po 14 poslanika, dok postoje i dvije zasebne izborne jedinice, od kojih jedna predstavlja glasove dijaspore (tri mandata), dok druga obuhvata glasove manjinskih partija na nacionalnom nivou (osam mandata). Raspored mandata vrši se primjenom D'Ontovog metoda, dok izborni cenzus iznosi 5%.⁴²

Primjena preferencijalnih glasova prvi put je uvedena na parlamentarnim izborima održanim u novembru 2015. godine, u skladu sa Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, koji je usvojen u februaru iste godine.⁴³ Ovo pravilo, prethodno korišteno u Hrvatskoj na izborima za Evropski parlament, podrazumijeva da birač, osim za izbornu listu, unutar liste dodjeljuje glas pojedinačnom kandidatu. U slučaju Hrvatske, preferencijalni glasovi se računaju ukoliko broj preferencijalnih glasova pojedinačnog kandidata čini najmanje 10% ukupnog broja glasova koje je osvojila njegova izborna lista. Kandidati koji ispune ovaj uslov rangiraju se po broju tako dobijenih glasova na vrhu izborne liste, dok se eventualno preostala upražnjena mjesta raspoređuju po prethodno utvrđenom redosljedu na listi.

2.14 Irska

Izbori za Donji dom Parlamenta Republike Irske sprovode se po proporcionalnom sistemu, uz upotrebu sistema jednog prenosivog glasa⁴⁴. Ukupno 158 poslanika bira se na pet godina u 40 višemandatnih izbornih jedinica u kojima se bira između tri i pet zastupnika. Na izbornim listama mora biti najmanje 30% kandidata manje zastupljenog pola⁴⁵.

Irski sistem spada u grupu sistema otvorenih lista, ali je jedinstven po tome što omogućava biračima da rangiraju sve kandidate, tako što će svoj prvi izbor označiti rednim brojem jedan, drugi izbor sa dva, i tako dalje za sve predložene kandidate. Brojanje ovako datih glasova vrši se na sljedeći način: glasački listići se prvo sortiraju po prvom izboru. Nakon što se prebroje svi

³⁷ ECPRD Request No. 3129, *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, May 2016

³⁸ *Elections*, <https://www.kiesraad.nl/en/article/elections-house-representatives> (pristupljeno 20.5.2016)

³⁹ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2232_A.htm (pristupljeno 20.5.2016)

⁴⁰ ECPRD Request No. 3129, *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, 19 May 2016

⁴¹ *Electoral Quota and Residual Seats*, <https://www.houseofrepresentatives.nl/elections> (pristupljeno 20.5.2016)

⁴² Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru zastupnika u Hrvatski sabor, *Narodne novine*, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_02_19_398.html (pristupljeno 23.5.2016)

⁴³ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁴⁴ Sistem jednog prenosivog glasa (*single transferable vote - STV*) je tip izbornog sistema karakterističan za anglo-saksonske države, koji podrazumijeva preferencijalno glasanje putem rangiranja svih ponuđenih kandidata u višemandatnim izbornim jedinicama.

⁴⁵ Od 2023. godine ovaj uslov će biti povećan na 40%.

važeci glasovi, njihov broj se dijeli sa brojem mandata koji su u opticaju kako bi se izracunala izborna kvota. Svi kandidati ciji broj glasova prelazi izbornu kvotu proglašavaju se izabranim. Ukoliko nijedan kandidat ne ispuni kvotu, eliminiše se kandidat sa najmanjim brojem glasova, dok se ti glasovi prenose kandidatima koji su na tim listicima bili označeni kao drugi izbor. Ukoliko kandidat dobije više glasova nego što je neophodno za dostizanje izborne kvote, višak glasova se prenosi ostalim kandidatima proporcionalno iskazanim preferencijama birača. Kada se broj kandidata koji nijesu ni eliminisani ni izabrani izjednači sa brojem preostalih mjesta koje treba popuniti, preostali kandidati se proglašavaju izabranima, čak i u slučajevima kada nijesu dostigli izbornu kvotu.⁴⁶

2.15 Italija

Parlament Italije je dvodomni - Donji dom čini 630 poslanika⁴⁷, a Gornji dom 322 poslanika.⁴⁸ Novi zakon koji reguliše izbore poslanika Donjeg doma stupio je na snagu 23. maja 2015. godine a primjenjivaće se na nacionalnim parlamentarnim izborima koji će se održati nakon 1. jula 2016. godine. Deklarisani cilj izbornih reformi je zamijena proporcionalnog sistema koji se decenijama primjenjivao i garantovanje trajne većine i stabilnog upravljanja vlade Italije. *Italicum* predstavlja naziv za izborne reforme uvedene Zakonom iz 2015. godine. Izborne reforme iz 1993. godine bile su poznate pod nazivom *il Mattarellum*, a reforme iz 2005. godine *il Porcellum*.

Prema novom zakonodavstvu, nacionalna teritorija je podijeljena na 20 izbornih jedinica, što je u skladu sa brojem postojećih regiona, a svaka izborna jedinica je podijeljena na 100 višemandatnih izbornih okruga, izuzev izbornih jedinica *Valle d'Aosta* i *Trentino-Alto Adige* na koje se odnose posebne odredbe. U svakom okrugu se bira od tri do devet poslanika.

Kandidati na listi svake političke partije se raspoređuju naizmjenično u skladu sa rodnom pripadnošću. Kandidati istog roda ne mogu činiti više od 60% svih kandidata u svakoj jurisdikciji. Niko ne može biti kandidat u više od jednog okruga ili jedne izborne jedinice, sa izuzetkom kandidata koji je nosilac liste, koji može biti kandidat maksimalno u 10 okruga.

Svaki birač ima pravo na jedan glas za partijsku listu, koji izražava obilježavanjem svake liste i imena kandidata koji je nosilac liste. Birač može da izrazi najviše dvije preference za kandidate izuzev onih koji su nosioci lista. Birači koji odluče da glasaju za drugog kandidata u okviru liste moraju odabrati kandidata drugog pola u odnosu na pol kandidata koji predstavlja njihov prvi izbor. Kršenje ovih odredbi poništava glasanje.

Mandati poslanika Donjeg doma se dodjeljuju listama na nacionalnom nivou. Da bi dobila parlamentarni status, partija mora da ima najmanje 3% važeci glasova na nacionalnom nivou sa izuzecima koji se odnose na jezičke manjine. Svaka partija koja osvoji minimum 40% važeci glasova na nacionalnom nivou može dobiti 340 mandata, što je 55% od ukupnog broja poslaničkih mjesta. Ukoliko nijedna partija ne dobije 40% glasova, biće održani novi izbori na kojima će učestvovati dvije partije sa najvećim brojem glasova. Partija sa najvećim brojem glasova u drugom krugu osvaja 340 mandata. Izborne koalicije partija su zabranjene u svim situacijama. Kandidat koji je nosilac liste koja dobije najveći broj glasova je izabran, a potom kandidati koji dobiju sljedeći najveći broj preferencijalnih glasova.⁴⁹

2.16 Kipar

Parlament Kipra je jednodomni i trenutno broji 56 poslanika od ukupno 80 koliko je propisano Ustavom⁵⁰.

Kipar ima šest višemandatnih izbornih jedinica a izborni sistem koji se primjenjuje je proporcionalni sa otvorenom listom, odnosno preferencijalnim glasovima.

⁴⁶ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2153_B.htm (pristupljeno 26.5.2016)

⁴⁷ Inter-Parliamentary Union, http://www.ipu.org/parline-e/reports/2157_A.htm (pristupljeno 26.5.2016)

⁴⁸ Inter-Parliamentary Union, http://www.ipu.org/parline-e/reports/2158_A.htm (pristupljeno 26.5.2016)

⁴⁹ Italy: Legislative Electoral Reform (*Italicum*),

<http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/italy-legislative-electoral-reform-italicum/> (pristupljeno 26.5.2016)

⁵⁰ Od ukupno 80 članova Parlamenta, 56 članova bira grčko-kiparska zajednica dok preostalih 24 bira tursko-kiparska zajednica čija su mjesta trenutno upražnjena.

Birači prvo biraju listu partije, koalicije ili nezavisnog kandidata a zatim u okviru liste mogu da daju jedan preferencijalni glas na svaka četiri mandata koja se biraju u toj izbornoj jedinici. U slučaju da izborna jedinica ima manje od tri mandata, moguće je dati samo jedan preferencijalni glas. Kada su u pitanju nosioci izbornih lista, za njihov izbor nijesu neophodni preferencijalni glasovi.

Mandati se raspodjeljuju između listi u okviru svake izborne jedinice na taj način što se ukupan broj glasova koji osvoji svaka lista podijeli sa izbornim koeficijentom (metoda najvećeg ostatka u skladu sa Herovom kvotom). Preostali mandati raspodjeljuju se među partijama i koalicijama koje su osvojile najmanje jedan mandat u bilo kojoj izbornoj jedinici u skladu sa prvom raspodjelom, ili, za samostalne partije, najmanje 1,8% svih važećih glasova osvojenih na teritoriji ostrva (za koalicije dvije partije cenzus se povećava na 10% dok se za koalicije više od dvije partije cenzus povećava na 20%). Međutim, cenzus od 3,6% ukupnog broja glasova neophodan je za liste samostalnih partija koje su učestvovala u drugoj raspodjeli kako bi dobile drugi mandat.

U pogledu glasanja, Kipar je jedna od rijetkih zemalja u kojoj je glasanje obavezno i neopravdani izostanak kažnjava se novčanom kaznom ili kaznom zatvora.⁵¹

2.17 Letonija

U Letoniji se na izborima za Parlament bira 100 poslanika. Država je podijeljena na pet višemandatnih izbornih jedinica, koje daju između 13 i 32 poslanička mjesta. Izbori se sprovode po proporcionalnom sistemu, uz izborni cenzus koji iznosi 5%. Raspodjela mandata vrši se primjenom Sent-Lagijeveg metoda. U Letoniji ne postoje kvote kojima se garantuje adekvatna zastupljenost žena, manjinskih naroda, ili drugih kategorija stanovništva.

Na parlamentarnim izborima glasa se za partijske liste u okviru kojih se preferencijalno glasa za pojedinačne kandidate, koji se rangiraju prema broju tako dobijenih glasova. Dakle, u upotrebi je sistem otvorenih lista, u okviru kojeg preferencijalni glasovi određuju cjelokupan redosljed kandidata na izbornim listama.⁵²

2.18 Litvanija

Na izborima za Parlament Litvanije neposredno se bira 141 poslanik, putem mješovitog izbornog sistema. Naime, od ukupnog broja poslanika, njih 71 bira se primjenom dvokružnog većinskog sistema u jednomandatnim izbornim jedinicama. U ovim izbornim jedinicama izabranim se smatra kandidat koji dobije preko 50% glasova, uz izlaznost od najmanje 40%. Ukoliko je izlaznost manja od 40%, izabranim se smatra kandidat koji je osvojio većinu, ali ne manje od jedne petine glasova u datoj izbornoj jedinici. U slučajevima kada na izborima učestvuje više od dva kandidata, od kojih nijedan ne ispuni ove uslove, dvije sedmice nakon izbora održava se drugi krug, u kome se građani odlučuju između dva najbolje rangirana kandidata iz prvog kruga. U drugom krugu za pobjedu dovoljna je relativna većina glasova, odnosno veći broj glasova u odnosu na protivkandidata.⁵³

Preostalih 70 poslanika bira se proporcionalnim metodom, sa cijelom državom kao jednom izbornom jedinicom. Za validnost izbornog rezultata neophodna je izlaznost od najmanje 25%. Za raspodjelu mandata koristi se metod najvećeg ostatka, odnosno Her-Nimajerov metod. Cenzus iznosi 5% za partije, odnosno 7% za koalicije. Dio poslanika koji se bira u skladu sa proporcionalnim metodom bira se tako što birači osim glasa za određenu izbornu listu daju pet preferencijalnih glasova kandidatima unutar te liste, što Litvaniju svrstava u red država sa otvorenim izbornim listama.⁵⁴

⁵¹ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2081_B.htm (pristupljeno 14.5.2016)

⁵² ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁵³ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁵⁴ Zakon o izborima za Sejm, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=483680 (pristupljeno 20.5.2016)

2.19 Luksemburg

Parlament Luksemburga je jednodomni i ima 60 direktno izabranih poslanika koji se biraju u četiri višemandatne izborne jedinice:

- Južna regija: 23 poslanika
- Istočna regija: sedam poslanika
- Centralna regija: 21 poslanik
- Sjeverna regija: devet poslanika.

Poslanici se biraju proporcionalnim izbornim sistemom partijskih listi i mandati se između listi raspodjeljuju proporcionalno ukupnom broju glasova koje dobije svaka lista. Izborne liste su otvorenog tipa. Ukupan broj važećih glasova dijeli se sa brojem poslanika koji se biraju u izornoj jedinici +1. Na taj način se dobija „izborni broj” koji se, ukoliko to već nije, zaokružuje na cio broj. Potom, broj glasova koje dobije svaka lista dijeli se sa „izbornim brojem”, pri čemu se dobija broj mandata po listi. Ukoliko svi mandati nijesu raspodijeljeni na ovaj način, vrši se dodatna raspodjela: broj glasova koji je dobila određena lista dijeli se sa brojem osvojenih mandata +1. Preostali mandati raspodjeljuju se listi koja dobije najveći količnik. Isti proces se ponavlja sve dok se ne raspodijele svi mandati. Na svakoj listi, mandati se dodjeljuju kandidatima koji osvoje najveći broj glasova.

Posljednjih godina nije bilo reformi u pravcu izmjena izbornih listi. U martu 2013. godine, jedan poslanik je podnio predlog zakona u vezi sa promjenom broja poslanika koji se bira u svakoj izornoj jedinici, međutim, predlog je odbijen na plenarnoj sjednici 14. oktobra 2014. godine sa 57 glasova protiv i tri glasa za.⁵⁵

2.20 Mađarska

Parlament Mađarske je jednodomni i čini ga 199 poslanika. Izbori se sprovode u skladu sa Izbornim zakonom iz 1989. godine koji je posljednji put izmijenjen 2011. godine.⁵⁶

Mađarska se sastoji od 106 jednomandatnih izbornih jedinica, odnosno 106 članova Parlamenta bira se u jednomandatnim izbornim jedinicama a 93 člana bira se sa nacionalnih listi tj. u skladu sa proporcionalnim sistemom gdje je cijela zemlja jedna izborna jedinica. Stoga, u Mađarskoj se primjenjuje mješoviti izborni sistem sa zatvorenim listama.

Posljednja reforma izbornog sistema u Mađarskoj izvršena je 2011. godine a izmjene su prvi put implementirane 2014. godine. Reforme su uključivale sljedeće:

- broj poslaničkih mjesta smanjen je sa 386 na 199;
- broj jednomandatnih izbornih jedinica smanjen je sa 176 na 106 a dvokružni izborni sistem zamijenjen je većinskim sistemom;
- prethodni sistem koji su činile dvije proporcionalne liste (nacionalna sa 58 mandata i regionalna sa maksimalnim brojem od 152 mandata) zamijenjen je sistemom sa jednom nacionalnom listom sa 93 mandata;
- dodatni glasovi su dodati na broj glasova partije.

Izvor: ECPRD Request No. 3129 - *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, 19 May 2016

U pogledu proporcionalne zastupljenosti, 93 člana Parlamenta koja se biraju sa nacionalnih listi, u raspodjeli mandata učestvuju partije koje osvoje najmanje 5% glasova. Izborni cenzus povećava se na 10% za dvije partije koje podnesu zajedničku izbornu listu, odnosno na 15% za tri ili više partija koje podnesu zajedničku izbornu listu. Mandati se raspoređuju u odnosu na broj osvojenih glasova i broj dodatnih⁵⁷ glasova partije u skladu sa D'Ontovim metodom.⁵⁸

⁵⁵ ECPRD Request No. 3129 - *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, 19 May 2016

⁵⁶ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2141_A.htm (pristupljeno 15.5.2016)

⁵⁷ Poslaničke mandate mogu osvojiti partijski kandidati na indirektan način tj. putem takozvanih dodatnih glasova u jednomandatnim izbornim jedinicama. Ovi glasovi obuhvataju glasove kandidata koji nijesu uspjeli da osvoje mandate i broj glasova koji je preostao nakon oduzimanja glasova koje je osvojio drugi kandidat plus jedan glas od broja glasova kandidata koji je osvojio mandat. U slučaju da dva ili više kandidata osvoje većinu glasova sa identičnim brojem glasova u bilo kojoj jednomandatnoj jedinici, glasovi svakog kandidata u određenoj izornoj jedinici kvalifikuju

Svaki birač sa prebivalištem u Mađarskoj ima pravo na dva glasa: jedan za pojedinačnog kandidata u jednomandatnoj izbornoj jedinici a jedan za izbornu listu. Birači koji nemaju prebivalište u Mađarskoj imaju pravo da glasaju samo za izbornu listu. Birači koji su registrovani kao pripadnici nacionalne manjine⁵⁹ imaju mogućnost da glasaju za određenu manjinsku listu. Cenzus za ulazak manjinskih listi u Parlament četiri puta je manji u odnosu na ostale političke partije. Nacionalne manjine koje ne osvoje mandate mogu da odrede svoje portparole u Parlamentu.

Upražnjena mjesta između izbora popunjavaju se dopunskim izborima, kada su u pitanju jednomandatne izborne jedinice, dok se upražnjena mjesta na nacionalnoj listi popunjavaju odabirom kandidata sa liste određene partije.⁶⁰

2.21 Makedonija

Parlament Makedonije je jednodomni i čini ga 123 poslanika. Izbori se sprovode u skladu sa Izbornim zakonom iz 1990. godine koji je posljednji put izmijenjen u aprilu 2011. godine.

U Makedoniji postoji šest višemandatnih izbornih jedinica (svaka po 20 mandata) i tri jednomandatne izborne jedinice u inostranstvu: Evropa i Afrika, Amerika, te Australija i Azija.

U Makedoniji se primjenjuje proporcionalni izborni sistem sa izuzetkom izbora tri člana koji se biraju u skladu sa većinskim sistemom. Stoga, od ukupno 123 poslanika, 120 poslanika bira se u skladu sa proporcionalnim sistemom sa zatvorenim izbornim listama. Najmanje 30% kandidata na svakoj izbornoj listi moraju biti pripadnici različitog pola. Svaki birač glasa za izbornu listu a mandati se raspodjeljuju proporcionalno odnosno u skladu sa D'Ontovim metodom. Prema ovom sistemu, izborni cenzus ne postoji. Preostala tri člana biraju se većinskim sistemom a izbor zavisi od izlaznosti na izborima.

Kada je riječ o članovima izabranim na osnovu proporcionalnog sistema, upražnjena mjesta između izbora popunjavaju se imenovanjem sljedećeg kandidata sa liste. S druge strane, kada je riječ o izbornim jedinicama u inostranstvu, upražnjena mjesta popunjavaju se organizovanjem dopunskih izbora.⁶¹

Na parlamentarnim izborima održanim 1998. godine primijenjen je mješoviti izborni sistem koji je obuhvatao kombinaciju dvokružnog većinskog sistema u jednomandatnim izbornim jedinicama (85 poslanika) i proporcionalnog sistema sa zatvorenom listom, cijelom zemljom kao jednom izbornom jedinicom, cenzusom od 5% i D'Ontovim metodom za pretvaranje glasova u mandate (35 poslanika).

Izvor: ECPRD Request no. 3075 – Mixed electoral system when holding elections for MPs, 7 March 2016.

2.22 Malta

Parlament Malte je jednodomni i čini ga 65 poslanika i pet ostalih⁶². Poslanici se biraju proporcionalnim izbornim sistemom, odnosno sistemom pojedinačnog prenosivog glasa u 13 višemandatnih izbornih jedinica. Svaki birač označava preferencijalnog kandidata u njegovoj izbornoj jedinici bez obzira na partijsku pripadnost kandidata. U prvom računanju glasova, biva izabran kandidati koji ispuni Hagenbah-Bišofovu kvotu. Ukoliko bilo koje poslaničko mjesto ostane upražnjeno, dodatni glasovi koje su osvojili već izabrani kandidati proporcionalno se prenose preostalim kandidatima na osnovu druge izražene preference. Kandidat (kandidati) koji sada ima(ju) broj glasova jednak ili veći od određene kvote biva(ju) izabran(i). Kandidati sa

se kao dodatni glasovi. Dodatni glasovi za svaku pojedinacnu partijsku listu predstavljaju dodatne glasove kandidata određene političke partije u okviru jednomandatnih izbornih jedinica.

⁵⁸ ECPRD Request No. 3129 - *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, 19 May 2016

⁵⁹ U Mađarskoj postoji 13 zvanično priznatih nacionalnih manjina i to: Jermeni, Bugari, Hrvati, Njemci, Grci, Poljaci, Romi, Rumuni, Srbi, Slovaci, Slovenci, Ukrajinci i Rutenci.

⁶⁰ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2141_B.htm (pristupljeno 15.5.2016)

⁶¹ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2313_B.htm (pristupljeno 15.5.2016)

⁶² Ostali poslanici uključuju četiri dodatna poslanika koji se biraju u skladu sa Ustavom i predsjednika Parlamenta. http://www.ipu.org/parline-e/reports/2203_A.htm

najmanjim brojem glasova se eliminiše, a njihovi glasovi se prenose sljedećim preostalim kandidatima u skladu sa sljedećom preferencijom navedenom na glasačkom listiću. Ovaj postupak se ponavlja sve dok se ne raspodijele svi mandati.

U slučaju gdje dvije partije dobiju parlamentarni status na opštim izborima, dodatni poslanici mogu biti izabrani u skladu sa Ustavom u cilju obezbjeđenja da partija sa većinom osvojenih prvih preferencijalnih glasova ima većinu poslanika u Parlamentu.

Dodatni mandati se dodjeljuju preostalim neizabranim kandidatima pobjedničke partije bez obzira na rezultat u izbornoj jedinici. Kandidati se, na opštim izborima, mogu takmičiti u najviše dvije izborne jedinice. U slučaju da su izabrani u dvije izborne jedinice, moraju izabrati jedinicu koju će predstavljati nakon izbora. Poslanička mjesta koja se uprazne od strane ovih kandidata popunjavaju se putem „kauzalnih izbora“ (*casual election*)⁶³ prije prve sjednice Parlamenta. Svaki kandidat koji nije izabran na opštim izborima može učestvovati na „kauzalnim izborima“ u izbornoj jedinici. U praksi, međutim, samo kandidati partije čija su poslanička mjesta uprazne mogu učestvovati na „kauzalnim izborima“. Da bi bili izabrani na „kauzalnim izborima“, kandidati moraju osvojiti više od 50% ukupnih glasova. Ostala mjesta koja se uprazne između opštih izbora popunjavaju se putem dopunskih izbora (*by-elections*).⁶⁴

2.23 Njemačka

Izbori u Donjem domu Parlamenta Njemačke sprovode se u skladu sa Federalnim izbornim zakonom koji predviđa primjenu mješovitog izbornog sistema tj. kombinacije većinskog i proporcionalnog izbornog sistema. Kombinacija ova dva sistema omogućava biračima dva glasa: „prvi glas“ je glas za kandidata u svojoj izbornoj jedinici, dok je „drugi glas“ glas za jednu od partijskih listi u pokrajinskoj izbornoj jedinici birača. U skladu sa većinskim sistemom bira se 299 kandidata u okviru izborne jedinice, dok se u skladu sa proporcionalnim sistemom bira 299 kandidata putem „pokrajinskih stranačkih lista“ (*eng. party Land lists*). Broj glasova osvojenih u skladu sa sistemom proporcionalne zastupljenosti određuje broj mandata koje politička partija dobija u Donjem domu Parlamenta Njemačke (Sent-Lagijeva metoda). U raspodjeli mandata učestvuju samo one političke partije koje su osvojile više od 5% „drugih glasova“ na nacionalnom nivou (izborni cenzus) ili su osvojile direktne mandate u najmanje tri izborne jedinice (minimalni zahtjev u okviru izbornih jedinica). Ukoliko je partija osvojila više mandata u skladu sa većinskim sistemom nego u skladu sa sistemom proporcionalne zastupljenosti, stiže pravo na dodatne tj. prekomjerne mandate (*eng. overhang seats*) za koje druge partije dobijaju kompenzacione mandate u cilju balansiranja glasova (tzv. kompenzacioni sistem).

Na federalnom nivou, drugi glas primjenjuje se samo na zatvorene (vezane) pokrajinske liste na kojima je redosljed kandidata unaprijed određen. Međutim, na pokrajinskom nivou postoje i izborni zakoni koji omogućavaju primjenu otvorenih listi, kao npr. prilikom izbora Bavarskog parlamenta i Hamburškog parlamenta.

Kada je riječ o izmjenama izbornog zakonodavstva, najskorije izmjene Federalnog izbornog zakona koje su uvedene 2013. godine odnosile su se na izbjegavanje određenih efekata izbornog sistema: sa jedne strane, efekta negativne vrijednosti glasa, gdje veći broj drugih glasova može da izazove gubitak mandata, dok manji broj drugih glasova može da izazove veći broj mandata; i sa druge strane, uticaj efekta nekompenzovanih prekomjernih glasova na broj glasova u okviru sistema proporcionalne zastupljenosti. Stoga, kompenzacioni sistem uveden u cilju postizanja balansa prekomjernih glasova može da dovede do značajnog povećanja broja poslanika Donjeg doma Parlamenta Njemačke. S tim u vezi, predsjednik Donjeg doma pozvao je na reformu izbornog sistema kojim se utvrđuje maksimalni broj poslanika u Donjem domu Parlamenta, međutim, predlog zakona u vezi sa ovim još uvijek nije ušao u skupštinsku proceduru.⁶⁵

⁶³ Kauzalni izbori moraju biti održani u roku od dva mjeseca od upoznavanja Predsjednika sa zvaničnim rezultatima opštih izbora.

⁶⁴ *Inter – Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2203_B.htm

⁶⁵ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

2.24 Poljska

Donji dom poljskog Parlamenta (*Sejm*) sastoji se od 460 poslanika, koji se biraju na neposrednim izborima putem proporcionalnog sistema, dok se raspodjela mandata vrši primjenom modifikovanog D'Ontovog metoda. Član 201 Ustava Poljske određuje da se izbori za Donji dom vrše u višemandatnim izbornim jedinicama, u kojima se bira najmanje sedam poslanika.⁶⁶

Trenutno, u Poljskoj postoji 41 izborna jedinica, od kojih svaka daje između sedam i 19 mandata. Izborni cenzus iznosi 5% za partije, i 8% za koalicije, dok su manjinske stranke izuzete od ovog pravila. Svaka izborna lista mora sadržati najmanje 35% kandidata koji pripadaju manje zastupljenom polu.⁶⁷ U upotrebi je sistem otvorenih lista, što podrazumijeva mogućnost birača da daju preferencijalne glasove pojedinim kandidatima u okviru izborne liste, na osnovu kojih se vrši raspodjela mandata unutar izbornih listi.

Izbori za Gornji dom Poljske (Senat) odvijaju se po jednokružnom većinskom (*first-past-the-post*) sistemu u 100 jednomandatnih izbornih jedinica. Ovaj sistem primjenjuje se od 2010. godine, do kada se u pojedinačnim izbornim jedinicama biralo između dva i četiri poslanika Gornjeg doma (senatora), u skladu s njihovim udjelom u ukupnom stanovništvu.

Uoči predsjedničkih izbora održanih 2015. godine, u Poljskoj je postojala rasprava o prelasku sa višemandatnih na jednomandatne izborne jedinice (što podrazumijeva prelazak sa proporcionalnog na većinski izborni sistem), te je u septembru 2015. održan i referendum o ovom pitanju. Ipak, izlaznost na referendumu bila je daleko ispod natpolovične, koja je neophodna kako bi odluke donesene ovim putem bile pravno obavezujuće. Iz tog razloga, referendum nije proizveo pravno obavezujuće odluke, te nije došlo do predložene izborne reforme.⁶⁸

2.25 Portugal

Parlament Portugala je jednodomni i sastoji se od 230 poslanika. Portugalski izborni sistem, ustanovljen Ustavom i Izbornim zakonom za Skupštinu Republike, proporcionalnog je tipa sa zatvorenim listama, na kojima redosljed unaprijed određuju političke partije prilikom njihovog podnošenja. Za raspodjelu mandata koristi se D'Ontov metod. Partije mogu nastupati samostalno ili u koalicijama. Zatvorene izborne liste podrazumijevaju mogućnost birača da glasa samo za jednu izbornu listu u cjelini, implicitno prihvatajući unaprijed utvrđen redosljed kandidata. Teritorija države podijeljena je na 20 izbornih jedinica, dok dvije dodatne izborne jedinice čine portugalski državljani koji glasaju u ostalim zemljama Evrope, odnosno u ostatku svijeta. Izborne jedinice su višemandatne, te se u pomenutih 20 izbornih jedinica bira 226 poslanika, dok dodatne izborne jedinice nose po dva mandata. Izborni cenzus nije zvanično utvrđen, ali je u praksi određen veličinom izbornih jedinica.

Grupa istaknutih političara iz nekoliko partija potpisala je 2014. godine manifest u kome poziva na hitnu reformu izbornog sistema. Osim transparentnijeg finansiranja političkih partija, potpisnici ovog manifesta zagovaraju uvođenje mješovitog izbornog sistema – koji bi podrazumijevao kombinaciju postojećeg proporcionalnog sistema sa višemandatnim izbornim jedinicama i većinskog sistema koji podrazumijeva jednomandatne izborne jedinice. Tokom 2015. godine, Socijalistička partija, koja trenutno čini manjinsku Vladu, prihvatila je ovu inicijativu i podržala uvođenje mješovitog izbornog sistema. Ipak, za bilo kakvu izmjenu izbornih pravila u Portugalu neophodna je podrška dvotrećinske većine poslanika, što je uslov koji dosadašnji predlozi nijesu uspjeli da ispune.⁶⁹

2.26 Rumunija

Parlament Rumunije je dvodomni i trenutno ga čini 332 člana Donjeg doma i 137 članova Gornjeg doma⁷⁰. U skladu sa izmjenama Izbornog zakona Rumunije od 20. jula 2015. godine,

⁶⁶ Ustav Poljske, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (pristupljeno 20.5.2016)

⁶⁷ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2255_B.htm (pristupljeno 6.6.2016.)

⁶⁸ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁶⁹ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁷⁰ Broj članova Donjeg doma propisan Ustavom je 412 dok je broj članova Gornjeg doma propisan ustavom 176.

ukida se većinski izborni sistem koji podrazumijeva jednomandatne izborne jedinice, a ponovo se uvodi proporcionalni sistem sa zatvorenim izbornim listama. U skladu sa izmjenama, jedan poslanik Donjeg doma bira se na 73.000 stanovnika a jedan poslanik Gornjeg doma (senator) na 168.000 stanovnika. Stoga, na izborima koji će se održati u novembru ove godine biće izabrano 308 poslanika, 18 poslanika iz reda manjina, zatim 134 poslanika Gornjeg doma i šest poslanika dijaspore (dva poslanika Gornjeg doma i četiri poslanika Donjeg doma), što čini ukupno 466 poslanika odnosno pet manje u poređenju sa 2008. godinom tj. 122 manje u poređenju sa 2012. godinom. Takođe, po prvi put, rumunski birači sa prebivalištem u inostranstvu biće u mogućnosti da glasaju putem elektronske poste.⁷¹

2.27 Slovačka

Parlament Slovačke je jednodomni i čini ga 150 poslanika.⁷² Pravni okvir za sprovođenje parlamentarnih izbora predstavljaju Ustav, usvojen u septembru 1992. godine, Zakon br. 180/2014 o uslovima prava glasa i Zakon br. 181/2014 o izbornoj kampanji. Poslanici Parlamenta Slovačke biraju se neposredno na period od četiri godine u skladu sa proporcionalnim izbornim sistemom. Zemlja je jedna višemandatna izborna jedinica. Listu kandidata mogu podnijeti političke partije ili koalicije partija. Birači mogu navesti svoje preference u okviru poluotvorene liste, odnosno svaki birač ima pravo da četiri preferencijalna glasa rasporedi kandidatima na istoj partijskoj listi. Izborni cenzus iznosi 5% za individualnu političku partiju, 7% za koaliciju koju čine dvije ili tri partije i 10% za koaliciju koju čine najmanje četiri političke partije. Mandati se raspodjeljuju u skladu sa Hagenbah-Bišofovom kvotom i metodom najvećeg ostatka za preostale mandate.⁷³

2.28 Slovenija

Parlament Slovenije je dvodomni i čini ga 90 članova Donjeg doma i 40 članova Gornjeg doma.⁷⁴ Slovenija ima osam izbornih jedinica od kojih je svaka podijeljena na 11 jednomandatnih izbornih okruga. Osim toga, postoje posebne izborne jedinice za dva člana Parlamenta tj. predstavnika italijanskih i mađarskih nacionalnih manjina i to na područjima prebivališta tih manjinskih zajednica.

U Sloveniji se primjenjuje proporcionalni izborni sistem sa cenzusom od 4% za izbor 88 članova Parlamenta i većinski sistem za izbor dva člana Parlamenta koji su predstavnici italijanskih i mađarskih nacionalnih zajednica.

Svaki birač glasa za izbornu listu ili pojedinačnog kandidata sa naznakom svog izbora među kandidatima. Mandati se raspoređuju proporcionalno, odnosno raspodjela mandata u izbornim jedinicama vrši se na osnovu Drupove kvote (*Droop's quotient*) dok se na državnom nivou za raspodjelu mandata primjenjuje D'Ontov metod.

Prilikom izbora dva člana Parlamenta iz reda manjina, Izborna komisija utvrđuje broj birača u registru, broj birača koji su iskoristili svoje biračko pravo, broj birača koji su glasali putem pisma, broj nevažećih glasačkih listića te preferencijalni redosljed kandidata. Za svako prvo mjesto kandidat dobija broj glasova koji je jednak broju kandidata na glasačkom listiću. Za svako naredno mjesto, dodjeljuje se glas manje. Nakon sabiranja glasova svih kandidata, kandidat koji je dobio najveći broj glasova u izbornoj jedinici bira se za poslanika iz reda italijanskih ili mađarskih nacionalnih manjina. U slučaju da dva ili više kandidata dobiju jednak broj glasova, o izboru kandidata odlučuje se žrijebom.

Kada je riječ o zakonodavnim predlozima za reformu izbornog sistema, u aprilu ove godine, Odbor za unutrašnje poslove, državnu upravu i lokalnu samoupravu razmotrio je zahtjev Gornjeg doma Narodne skupštine Republike Slovenije⁷⁵ za ustavnost člana 4 Zakona o izbornim

⁷¹ ECPD Request no. 3075 – *Mixed electoral system when holding elections for MPs*, 7 March 2016

⁷² *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2285_A.htm (pristupljeno 15.5.2016)

⁷³ ECPD Request No. 3075 - *Mixed Electoral System when Holding Elections for MPs*, 7 March 2016

⁷⁴ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2287_A.htm (pristupljeno 15.5.2016)

⁷⁵ U skladu sa Ustavom Republike Slovenije, Gornji dom Narodne Skupštine Republike Slovenije ima veoma značajnu ulogu u zakonodavnom procesu. Gornji dom predlaže usvajanje zakona, predstavlja svoje mišljenje Donjem domu, zahtijeva od Donjeg doma da preispita svoju odluku prije proglašenja zakona (suspenzivni veto) te zahtijeva istrage u

jedinicama i izboru poslanika u Gornjem domu (*Državni svet*) Republike Slovenije i nekoliko članova Zakona o izborima za Državni svet.

U zahtjevu Gornjeg doma, predstavljeni su prigovori na:

- odredbe u vezi sa određivanjem izbornih okruga sa tvrdnjom da krše princip jednakog prava glasa;
- odredbe u vezi sa kandidaturom političkih partija sa tvrdnjom da su određeni kandidati i političke partije (naročito parlamentarne) nepravedno privilegovane, što predstavlja kršenje Ustava;
- odredbe Zakona o izborima za Državni svet u vezi sa načinom raspodjele mandata sa tvrdnjom da su u suprotnosti sa članom 80 Ustava, koji predviđa da se poslanici biraju u skladu sa principom proporcionalne zastupljenosti, te u suprotnosti sa ustavnim zahtjevom za personalizacijom izbora, gdje birači moraju imati odlučujući uticaj na raspodjelu mandata.

Prema mišljenju zakonodavne i pravne službe Državnog zbora Republike Slovenije, navedeni zahtjev Gornjeg doma je neopravdan a takav stav podržao je i Odbor za unutrašnje poslove, državnu upravu i lokalnu samoupravu.⁷⁶

2.29 Srbija

Parlament Republike Srbije je jednodomni i ima 250 poslanika koji se biraju na četiri godine. Narodni poslanici se biraju u Srbiji kao jednoj izbornoj jedinici, primjenom proporcionalnog izbornog sistema, glasanjem za izborne liste i raspodjelom poslaničkih mandata srazmjerno broju glasova koje su dobile izborne liste. Izborne liste su zatvorenog tipa.⁷⁷ Birač može da glasa samo za jednu izbornu listu sa glasačkog listića. Glasa se zaokruživanjem rednog broja ispred naziva izborne liste za

Srbija je u protekle dvije decenije vršila česte i temeljne *promjene izbornog zakonodavstva*. Na, prvim, konstitutivnim, izborima za Parlament Srbije primijenjen je dvokružni većinski izborni sistem, a potom proporcionalni izborni sistem sa devet, 29 i jednom izbornom jedinicom. Na lokalnom nivou primjenjivao se prvo dvokružni većinski izborni sistem, zatim većinski sistem sa relativnom većinom, a od izbora održanih 2004. godine počinje da se primjenjuje proporcionalni izborni sistem. Reforme izbornog sistema u Srbiji posljednje dvije decenije pratile su trend prepoznat u ostalim postsocijalističkim zemljama Istočne Evrope. Promjene izbornog sistema imale su značajan efekat na parlamentarni i partijski sistem.

Izvor: Jovanović Milan, "The Designing of Serbia's Electoral System", Serbian Political Thought, Institute for Political Studies, Belgrade, No. 1/2011 Year III Vol. 3, str. 71, <http://www.spiips.rs/SPT1996/CD-SPT-1.pdf> (24.5.2016)

koju se glasa. Svakoj izbornoj listi pripada broj mandata koji je srazmjernan broju dobijenih glasova. U raspodjeli poslaničkih mandata učestvuju samo izborne liste koje su dobile najmanje 5% glasova od ukupnog broja glasova birača koji su glasali. Mandati se raspodjeljuju primjenom sistema najvećeg količnika (tzv. D'Ontov sistem), i to tako što se ukupan broj glasova koji je dobila svaka pojedina izborna lista podijeli brojevima od jedan do 250. Dobijeni količnici razvrstavaju se po veličini, a u obzir se uzima 250 najvećih količnika. Svaka izborna lista dobija onoliko mandata koliko se najvećih količnika koji joj pripadaju nalazi među 250 najvećih. Poslanički mandati dodeljuju se kandidatima sa izborne liste prema njihovom redosljedu, počevši od prvog kandidata sa liste.⁷⁸

vezi sa pitanjima od javnog značaja. Gornji dom je predstavničko tijelo za društvene, ekonomske, profesionalne i lokalne interese.

⁷⁶ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁷⁷ Kandidati na listi dobijaju mandate u skladu sa datim redosljedom, počevši od prvog kandidata na listi. ECPRD No. 3129 - *Electoral Systems - Open or Closed Lists*, 19 May 2016; *Report on Proportional Electoral Systems: The Allocation of Seats Inside the Lists (Open/Closed Lists)*, Study No. 764/2014, Strasbourg, 23 March 2015, pp.7 [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)001-e) (pristupljeno 10.5.2016)

⁷⁸ *Interenet stranice Narodne skupštine Srbije*, <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/uloga-i-nacin-rada/izbori-i-izborni-sistem.906.html> (pristupljeno 20.5.2016), Zakon o izboru narodnih poslanika ("Sl. glasnik RS", br. 35/2000, 57/2003 - odluka USRS, 72/2003 - dr. zakon, 75/2003 - ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 - dr. zakon,

Tabela 3: Geneza izbornog sistema u Srbiji, 1990-2008

Godina	Parlamentarni izbori	Lokalni izbori
1990.	Aposlutna većina u prvom krugu	-----
1992.	Proporcionalni sistem 9 izbornih jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem	Većinski dvokružni sistem Apsolutna većina u prvom krugu
1993.	Proporcionalni sistem 9 izbornih jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem	-----
1996.	-----	Većinski izborni sistem Apsolutna većina u prvom krugu
1997.	Proporcionalni sistem 29 izbornih jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem	-----
2000.	-----	Većinski izborni sistem Relativna većina
2001.	Proporcionalni sistem Jedna izborna jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem	-----
2003.	Proporcionalni sistem Jedna izborna jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem	-----
2004.	-----	Proporcionalni izborni sistem Jedna izborna jedinica 3% izborni prag Prirodni prag za partije nacionalnih manjina Her-Nimajerova formula
2007.	Proporcionalni sistem Jedna izborna jedinica 5% izborni prag Prirodni prag za partije nacionalnih manjina D'Ontov sistem	-----
2008.	Proporcionalni sistem Jedna izborna jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem	Proporcionalni izborni sistem Jedna izborna jedinica 5% izborni prag D'Ontov sistem

Izvor: Jovanović Milan, "The Designing of Serbia's Electoral System", Serbian Political Thought, Institute for Political Studies, Belgrade, No. 1/2011 Year III Vol. 3, str. 70, <http://www.sptips.rs/SPT1996/CD-SPT-1.pdf> (pristupljeno 24.5.2016)

Akciona grupa za reformu političkog sistema formirana je Odlukom Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo Narodne skupštine 15. maja 2015. godine⁷⁹ sa zadatkom da razmotri pitanja reforme političkog sistema i pripremi predlog za njegovo unapređenje.⁸⁰ Aktivnosti Grupe su privremeno suspendovane zbog prijevremenih parlamentarnih izbora. Međutim, Akciona grupa je uputila javni poziv poslaničkim klubovima, nezavisnim poslanicima, političkim partijama koje nemaju parlamentarni status, naučnoj i stručnoj javnosti, Srpskoj akademiji nauka i umjetnosti, državnim organima, organizacijama i tijelima, organima AP Vojvodine, nacionalnim savjetima nacionalnih manjina, Stalnoj konferenciji gradova i opština, Evropskoj uniji i međunarodnim organizacijama, organizacijama civilnog sektora i zainteresovanim pojedincima da podnesu predloge u vezi sa reformom političkog sistema Srbije.⁸¹

2.30 Španija

Parlament Španije sastoji se iz dva doma – Donjeg doma koji broji 350 poslanika, i Senata, koji sačinjava 266 poslanika. Izbori za Donji dom Parlamenta održavaju se u skladu sa proporcionalnim sistemom. Teritorija države podijeljena je na 52 izborne jedinice, od kojih je 50 višemandatnih, u kojima se bira između dva i 36 poslanika, u skladu sa udjelom u ukupnom stanovništvu države, dok dvije prekookeanske teritorije biraju po jednog poslanika. Na španskim izborima za Donji dom koristi se sistem zatvorenih lista, dok se raspodjela mandata vrši primjenom D'Ontovog metoda. Izborni cenzus iznosi 3%.⁸² Odredbe izbornog zakona u vezi sa rodnom ravnopravnošću propisuju da manje zastupljeni pol mora imati najmanje 40% predstavnika na izornoj listi, dok je ravnomjerna raspoređenost kandidata oba pola unutar liste takođe zagarantovana.

Tokom zasjedanja aktuelnog, jedanaestog saziva Donjeg doma Parlamenta Španije, podnesena su dva predloga za izmjenu izbornog sistema u vezi sa smanjenjem starosne granice neophodne za dobijanje aktivnog prava glasa na 16 godina, odnosno omogućavanjem glasanja španskim državljanima u inostranstvu. Takođe, postojao je predlog za osnivanje *ad hoc* Komisije sa zadatkom sveobuhvatne reforme postojećeg izbornog sistema putem izmjena važećeg izbornog zakona. Međutim, sve tri inicijative postale su nevažeće raspuštanjem ovog saziva Donjeg doma, u skladu sa članom 207 Poslovnika, u kojem se navodi da po prestanku mandata određenog saziva ističe rok svim pitanjima koje u tom trenutku čekaju na razmatranje ili odluku od strane Parlamenta.⁸³

2.31 Švedska

U Švedskoj se parlamentarni izbori održavaju u skladu sa proporcionalnim sistemom, uz određene specifičnosti. Naime, od direktno izabranih 349 poslanika, njih 310 bira se u 29 višemandatnih izbornih jedinica (u kojima se bira između dva i 34 poslanika). Raspodjela mandata vrši se primjenom Sent-Lagijevog metoda. Da bi prešla cenzus za ulazak u Parlament, lista mora osvojiti 4% glasova na državnom nivou, ili 12% glasova u pojedinačnoj izornoj jedinici. Preostalih 39 poslaničkih mjesta dodjeljuje se na nivou cijele države kao jedne izborne jedinice, i za svrhu ima veću proporcionalnost između broja osvojenih glasova i broja mandata na državnom nivou. Kao osnov za raspodjelu ovih poslaničkih mjesta računa se razlika između broja mandata koji bi partija osvojila da je cijela država jedna izborna jedinica, i broja mandata osvojenih u pomenutih 29 izbornih jedinica.⁸⁴

U Švedskoj je na snazi sistem otvorenih lista, koji omogućava biračima da daju preferencijalne glasove pojedinim kandidatima sa izborne liste. Kandidati koji osvoje 5% preferencijalnih glasova u okviru svoje izborne liste rangiraju se prema procentu dobijenih glasova, dok se eventualno preostala mjesta dodjeljuju na osnovu prethodno utvrđenog redosljeda kandidata na

⁷⁹ Odluka Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo Narodne skupštine, <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/15.05.2015.%20ODLUKA.pdf> (pristupljeno 10.5.2016)

⁸⁰ Pravila o radu Akcione grupe za reformu političkog sistema, <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/10.06.2015.%20%20PRAVILA%20%20RADU.pdf> (pristupljeno 10.5.2016)

⁸¹ Javni poziv Akcione grupe za reformu političkog sistema, <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/12.06.2015.%20JAVNI%20POZIV.pdf> (pristupljeno 10.5.2016)

⁸² Inter-Parliamentary Union, http://www.ipu.org/parline-e/reports/2257_B.htm (pristupljeno 26.5.2016)

⁸³ ECPRD Request no. 3129 - Electoral systems - open or closed lists, 19 May 2016

⁸⁴ Inter-Parliamentary Union http://www.ipu.org/parline-e/reports/2303_B.htm (pristupljeno 3.6.2016)

listi. Uoči posljednjih parlamentarnih izbora održanih 2014. godine ovaj uslov je ublažen, s obzirom da je za računanje preferencijalnih glasova prethodno bilo neophodno 8% glasova unutar izborne liste.⁸⁵

Između 2011. i 2013. funkcionisao je posebni odbor sačinjen od predstavnika svih parlamentarnih stranaka, koji je usvojio određeni broj predloga za reformu izbornog sistema, za koje se očekuje da budu primijenjene na narednim parlamentarnim izborima koji su planirani za 2018. Planirane reforme uključuju: veću proporcionalnost između broja glasova i dobijenih mandata, dodavanje partijskih logoa na izborne listiće, definiciju važećih glasova kao glasova za partije registrovane za učešće na izborima, te obavezivanje kandidata na prethodno formalno prihvatanje kandidature. Preostale izmjene tiču se broja službenika koji moraju biti prisutni na biračkom mjestu, obuke službenika koji učestvuju u izbornom procesu, pristupačnosti biračkih mjesta licima s invaliditetom, kao i dodatnih mogućnosti za glasanje putem pisma.⁸⁶

2.32 Ujedinjeno Kraljevstvo

Parlament Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske je dvodomni. Donji dom (*House of Commons*) ima 650 poslanika⁸⁷, dok Gornji dom (*House of Lords*) broji 782 poslanika.⁸⁸ Poslanici Donjeg doma biraju se sistemom relativne većine (*first past the post*). Ujedinjeno Kraljevstvo podijeljeno je na 650 izbornih jedinica, pri čemu se u svakoj bira po jedan poslanik. U okviru većinskog izbornog sistema, potrebno je da kandidat dobije više glasova od ostalih kandidata. Drugim riječima, nije potrebno da osvoji većinu svih glasova da bi bio izabran, već prostu većinu od ukupnog broja izašlih na izbore, čak i ako je to manje od polovine ukupnog broja birača.⁸⁹

U skladu sa Zakonom o parlamentarnom izbornom sistemu i izbornim jedinicama⁹⁰, 5. maja 2011. godine, održan je referendum o promjeni izbornog sistema za izbor poslanika Donjeg doma, pri čemu je pitanje na referendumskom listiću glasilo: „Trenutno, Ujedinjeno Kraljevstvo koristi sistem relativne većine za izbor poslanika Donjeg doma. Da li je potrebno da bude zamijenjen sistemom alternativnog glasa?“⁹¹ Rezultati referenduma pokazali su da je 32,1% (6,2 miliona) birača bilo za prelazak na sistem alternativnog glasa, dok je 67,9% (13 miliona) bilo protiv, pri čemu je izlaznost birača iznosila 42,2%.⁹² Shodno tome, sistem relativne većine nastavio je da se primjenjuje za izbor poslanika Donjeg doma.

⁸⁵ ECPRD Request no. 3129 - *Electoral systems - open or closed lists*, 19 May 2016

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2335_A.htm (pristupljeno 16.5.2016)

⁸⁸ *Inter-Parliamentary Union* http://www.ipu.org/parline-e/reports/2336_A.htm (pristupljeno 16.5.2016)

⁸⁹ ECPRD Request 3075 - *Mixed electoral system when holding elections for MPs*, 7 March 2016.

⁹⁰ *Parliamentary Voting System and Constituencies Act 2011*, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/1/contents/enacted/data.htm> (pristupljeno 17.5.2016)

⁹¹ *Referendum on the Voting System Used to Elect MPs to the House of Commons*, <http://www.parliament.uk/get-involved/elections/referendum-on-electing-mps/> (pristupljeno 17.5.2016)

Sistem alternativnog glasanja (*Alternative Vote, AV*) predstavlja oblik većinskog sistema u kojem birači rangiraju kandidate po preferencijama od 1 do onog broja koliko ima kandidata. Glasa se u jednomandatnim izbornim jedinicama. Pobjednik je onaj kandidat koji ima apsolutnu većinu rangiranja na prvom mestu u odnosu na broj glasova izašlih birača. Ukoliko niko od kandidata ne osvoji apsolutnu većinu glasova, onaj kandidat koji je osvojio najmanje glasova se eliminiše iz izborne trke i njegovi glasovi se redistribuiraju preostalim kandidatima, tako što ti kandidati dobijaju još onoliko glasova koliko su puta bili drugi izbor na listićima odbačenog kandidata. *Oko izbora: Predsjednički i parlamentarni izbori maj 2012*, ur. Đorđe Vuković, NDI, CeSID, 2012, str. 105.

⁹² *Report: Referendum on the voting system for UK parliamentary elections* http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0019/141328/Final-PVS-report.pdf (pristupljeno 17.5.2016)

IZVORI INFORMACIJA

1. *Accord institutionnel pour la sixième réforme de l'état*, http://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/home/FRtexte%20dirrupo.pdf (pristupljeno 29.5.2016);
2. *Closed Party List System Election by Ben Prowse* <https://prezi.com/ndo3p4ut8c0s/closed-party-list-system-election/> (pristupljeno 3.6.2016);
3. Dragan Đukanović, *Izborni sistemi u zemljama nastalim na području nekadašnje Jugoslavije*, 2006, Vol. LVIII, br. 4, str. 513-514 <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2006/0025-85550604513D.pdf>;
4. ECPRD Request 3129 - *Electoral systems – open or closed lists*, 19 May 2016;
5. ECPRD Request No. 3075 - *Mixed Electoral System when Holding Elections for MPs*, March 2016;
6. *Elections*, <https://www.kiesraad.nl/en/article/elections-house-representatives> (pristupljeno 20.5.2016);
7. *Electoral Quota and Residual Seats*, <https://www.houseofrepresentatives.nl/elections> (pristupljeno 20.5.2016);
8. EUROVOTE+ <http://eurovoteplus.eu/uk/en/electoral-systems/closed-list> (pristupljeno 3.6.2016);
9. Internet stranice Narodne skupštine Srbije, <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/uloga-i-nacin-rada/izbori-i-izborni-sistem.906.html> (pristupljeno 20.5.2016);
10. Internet stranice Inter-parlamentarne unije (*Inter-Parliamentary Union*);
11. Italy: Legislative Electoral Reform (*Italicum*), <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/italy-legislative-electoral-reform-italicum/> (pristupljeno 26.5.2016);
12. Izborni zakon Bosne i Hercegovine, <http://apik.ba/zakoni-i-drugi-akti/Zakoni/drugi-vazniji-zakoni/default.aspx?id=221&langTag=bs-BA> (pristupljeno 12.5.2016);
13. Javni poziv Akcione grupe za reformu političkog sistema, <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/12.06.2015.%20JAVNI%20POZIV.pdf> (pristupljeno 10.5.2016);
14. Jovanović Milan, “*The Designing of Serbia’s Electoral System*”, Serbian Political Thought, Institute for Political Studies, Belgrade, No. 1/2011 Year III Vol. 3, str. 70, <http://www.sptips.rs/SPT1996/CD-SPT-1.pdf> (pristupljeno 24.5.2016);
15. Odluka Odbora za ustavna pitanja i zakonodavstvo Narodne skupštine, <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/15.05.2015.%20ODLUKA.pdf> (pristupljeno 10.5.2016);
16. Pravila o radu Akcione grupe za reformu političkog sistema, <http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/activities/10.06.2015.%20%20PRAVILA%20%20RADU.pdf> (pristupljeno 10.5.2016);
17. *Proportional Representation Open List Electoral Systems in Europe*, International Foundation for Electoral Systems (IFES), April 2009; *Closed Party List System Election*, <https://prezi.com/ndo3p4ut8c0s/closed-party-list-system-election/> (pristupljeno 3.6.2016);
18. *Proportional Representation Voting Systems*, <https://www.mtholyoke.edu/acad/polit/damy/BeginningReading/PRsystems.htm> (pristupljeno 3.6.2016);
19. *Rečnik osnovnih pojmova i termina o izborima*, CeSID, Beograd, 2001 <http://izbornareforma.rs/wordpress/wp-content/uploads/resurscentar/Recnik%20osnovnih%20pojmova%20i%20termina%20o%20izborima.pdf> (pristupljeno 2.6.2016);

20. *Report on Proportional Electoral Systems: The Allocation of Seats Inside The Lists (Open/Closed lists)*, Study No. 764/2014, Strasbourg, 23 March 2015, pp. 7
[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2015\)001-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2015)001-e) (pristupljeno 10.5.2016)
21. Report: *Referendum on the voting system for UK parliamentary elections*
http://www.electoralcommission.org.uk/_data/assets/pdf_file/0019/141328/Final-PVS-report.pdf (pristupljeno 17.5.2016);
22. Riigikogu Election Act <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520012015018/consolide> (pristupljeno 13.5.2016);
23. The Parliamentary Electoral System in Denmark – Guide to the Danish Electoral System,
http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~/_media/PDF/publikationer/English/The%20Parliamentary%20Electoral%20System%20in%20Denmark_samlet%20pdf.a_shx (pristupljeno 2. 6. 2016);
24. Ustav Kraljevine Belgije,
http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/constitution/GrondwetUK.pdf (pristupljeno 23.5.2016);
25. Ustav Poljske, <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> (pristupljeno 20.5.2016);
26. Vladimir Goati, *Političke partije i izbori u demokratskom poretku*, CeSID, 2001, Beograd, str. 58 <http://izbornareforma.rs/wordpress/wp-content/uploads/resurscentar/Goati%20Politicke%20partije%20i%20izbori.pdf>
27. Vladimir Goati, Srđan Darmanović, Zlatko Vujović, Vlado Dedović, Boris Vukićević, Nikoleta Tomović, *Izborni i partijski sistemi U Crnoj Gori - Perspektiva razvoja unutarpartijske demokratije*, CEMI, Podgorica, str. 88-89;
28. *Voting systems and their advantages/disadvantages*
<https://quizlet.com/8822364/voting-systems-and-their-advantagesdisadvantages-flash-cards/> (pristupljeno 3.6.2016);
29. Zakon o izborima za Sejm,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=483680 (pristupljeno 20.5.2016);
30. Zakon o izboru narodnih poslanika ("Sl. glasnik RS", br. 35/2000, 57/2003 - odluka USRS, 72/2003 - dr. zakon, 75/2003 - ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 - dr. zakon, 85/2005 - dr. zakon, 28/2011 - odluka US, 36/2011 i 104/2009 - dr. zakon)
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_izboru_narodnih_poslanika.html (pristupljeno 20.5.2016);
31. Zakon o izboru odbornika i poslanika („Službeni list Crne Gore“ 48/06 od 28.07.2006, 56/06 od 07.09.2006, 46/11 od 16.09.2011, 14/14 od 22.03.2014, 47/14 od 07.11.2014);
32. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru zastupnika u Hrvatski sabor, *Narodne novine*,
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_02_19_398.html (pristupljeno 23.5.2016).